

HENKILÖTIETOSUOJAN HUOMIOIMINEN ERÄÄSSÄ VIESTINTÄPALVELUSSA

PERSONAL DATA PROTECTION COMPLIANCY IN A
TELECOMMUNICATION SERVICE

SISÄLLYSLUETTELO

1	JOHDANTO	3
1.1	TYÖN TAVOITTEET	4
1.2	KÄYTETYT TUTKIMUSMENETELMÄT JA AIHEEN RAJAUS	4
2	TIETO- JA HENKILÖTIETOSUOJASTA	5
2.1	HENKILÖTIETOJEN KÄSITTELYYN LIITTYVISTÄ LAEISTA.....	6
2.2	EU:N JA MUUN MAAILMAN HENKILÖTIETOLAKEJA	8
3	VIESTINTÄJÄRJESTELMÄN (VJ) HENKILÖTIEDOT	10
3.1	VIESTINTÄJÄRJESTELMÄN KUVAUS	10
3.1.1	<i>Viestintäpalvelun soveltuvista tietosuojalainsäädännöistä.....</i>	<i>12</i>
3.2	VIESTINTÄJÄRJESTELMÄN REKISTERIT	13
3.2.1	<i>Viestintäpalvelun operatiiviset rekisterit.....</i>	<i>14</i>
3.2.1.1	<i>Käyttäjähallinta- ja asiakasrekisterit.....</i>	<i>15</i>
3.2.1.2	<i>Matkapuhelinten rekisterit lähetettävistä ja vastaanotetuista viesteistä</i>	<i>15</i>
3.2.1.3	<i>Rekisteri välitettävistä viesteistä</i>	<i>17</i>
3.2.2	<i>Viestintäpalvelun analyttiset rekisterit</i>	<i>17</i>
3.2.3	<i>Erityiset suoramarkkinointirekisterit.....</i>	<i>17</i>
4	HENKILÖTIETOLAKI JA HENKILÖTIETOJEN KÄSITTELY	18
4.1	LAIN SOVELTAMISALA	19
4.2	LAIN PERIAATTEIDEN MUKAINEN TIETOJENKÄSITTELY	20
4.2.1	<i>Suunnittelu- ja huolellisuusvelvoite.....</i>	<i>20</i>
4.2.2	<i>Käsittelyperustelu- ja käyttötarkoitussidonnaisuusvaatimus.....</i>	<i>22</i>
4.2.2.1	<i>Rekisteri- ja tietosuojaselosteet.....</i>	<i>23</i>
4.2.3	<i>VJ:n henkilötietojen virheettömyysvaatimus.....</i>	<i>25</i>
4.2.4	<i>Yleiset edellytykset henkilötietojen käsittelylle.....</i>	<i>26</i>
4.2.5	<i>Arkaluonteisen tiedon ja henkilötunnuksen käsittely.....</i>	<i>27</i>
4.2.6	<i>Seuraamukset.....</i>	<i>28</i>
4.2.7	<i>Haasteita.....</i>	<i>29</i>
5	HENKILÖTIETOLAIN VAATIMUSTEN TOTEUTTAMINEN	30
6	SVTSL:N VAATIMUKSIA	33
7	POHDINNAT	36
8	YHTEENVETO	38
9	LOPUKSI	39
	LÄHDELUETTELO	40
	LIITTEET	I
	LIITE 1 – MÄÄRITELMÄT	I
	LIITE 2 – HAHMOTELMA VJ:N ASIAKASREKISTERIN TIETOSUOJASELOSTEESTA	III
	LIITE 3 – HAHMOTELMA VJ:N NASIAKASREKISTERIN REKISTERISELOSTEESTA	IV
	LIITE 4 – YLIMÄÄRÄISIÄ TIETOSUOJALÄHTEITÄ	VI
	LIITE 5 – VIESTIEN SÄILYTTÄMISVELVOLLISUUDEN MUKAISIA TIETOJA	VII

LYHENTEET

<i>ATK</i>	Automaattinen tietojenkäsittely, tietotekniikka
<i>ETA</i>	Euroopan talousalue
<i>EU</i>	Euroopan unioni
<i>GSM</i>	Groupe Spécial Mobile, Global System for Mobile Communications, matkapuhelinjärjestelmä
<i>HetiL</i>	Henkilötietolaki
<i>ICT</i>	Information and Communication Technology, tieto- ja viestintäteknologia
<i>ILO</i>	International Labour Organisation, kansainvälinen työjärjestö
<i>IMEI</i>	International Mobile Equipment Identity, kansainvälistä matkaviestintilaajan tunnus
<i>IMSI</i>	International Mobile Subscriber Identity, matkaviestintilaajan tunnus
<i>MMS</i>	Multimedia Messaging Service, multimediamiesti
<i>OECD</i>	Organisation for Economic Co-operation and Development, taloudellisen yhteistyön ja kehityksen järjestö
<i>RikosL</i>	Rikoslaki
<i>SMS</i>	Short Message Service on matkapuhelinten tekstiviestintäjärjestelmä ja nimeä käytetään myös järjestelmän viesteistä.
<i>SVTsL</i>	Sähköisen viestinnän tietosuojalaki
<i>VJ</i>	Viestintäjärjestelmä. Lyhennettä käytetään työssä viestintäjärjestelmästä, joka tuottaa erästä viestintäpalvelua operaattorin asiakkaille viestintäverkossa. Viestintäpalvelu perustuu tekstiviesteihin ja datan siirtoon tietoverkoissa.

1 Johdanto

Tässä kandidaattityössä perehdytään henkilötietosuojaan ja sen soveltamiseen viestintäjärjestelmässä (VJ). VJ lyhennettä tullaan käyttämään jatkossa työssä tarkastellusta viestintäjärjestelmästä, jota kuvataan kappaleessa 3.1. Henkilötietosuojaa käsitellään Suomen lainsäädännön kannalta. Viestintäjärjestelmän tuottamaa viestintäpalvelua tarjoaa *loppukäyttäjälle* teleyritys. Teleyritystä nimitetään tässä työssä myös teleoperaattoriksi ja operaattoriksi. Viestintäpalvelu tuotetaan hyödyntämällä operaattorin viestintäverkkoja ja palvelua tarjotaan lähinnä operaattorin asiakkaille, joten operaattorin nykyisiä asiakas- ja markkinointirekistereitä voidaan hyödyntää palvelun markkinoinnissa ja henkilöiden tunnistamisessa. Työssä käsitelty palvelu on teleoperaattorin tarjoama palvelu, joten työssä käsitellään asioita myös kevyesti sähköisen viestinnän tietosuojalain 516/2004 (SVTsL) kannalta. Tutkittavina olevien tietosuojakohtien käsittelyn ensisijainen pääpaino on henkilötietolain 523/1999 (*HetiL*) näkökohdissa. Työssä käsitellään asioita VJ:n toteuttamisen näkökannalta ja yleisesti ottaen lakeja käsitellään erityisesti niiltä osin, jotka ovat merkityksellisiä viestintäpalvelun toteuttamisen kannalta.

Nykyajan yhteiskunnassa tarjotaan entistä enemmän palveluja tietoverkoissa. Näissä tietojärjestelmien palveluissa henkilötietojen käsittely tapahtuu tavallisesti sähköisesti, koska automatisoitu tietojenkäsittely mahdollistaa palvelujen tehokkaan tuottamisen. Esimerkiksi yritysten asiakasrekisteritiedot voivat muodostaa merkittävän osan yrityksen aineettomasta omaisuudesta, jonka arvostus näkyy yrityksen markkina-arvossa.

Ilman asianmukaista henkilötietolainsäädäntöä kasvaa riski, että ihmisten henkilötietoja käytetään väärin ja asiattomasta tietojen hyödyntämisestä koituu haittaa henkilöille, joista on rekisteröity henkilötietoja. Suomen henkilötietolainsäädännössä on määritelty erikseen arkaluonteiset tiedot, joiden käsittely on normaalisti kokonaan kiellettyä. Arkaluonteisista tiedoista on tarkemmin kappaleessa 4.2.5.

Tietosuojalainsäädännön tunteminen ja noudattaminen on yrityksille pakollista, koska tietosuojalainsäädäntö on pakottavaa lainsäädäntöä. Lainsäädännön noudattamisesta seuraavia sanktioita on käsitelty kohdassa 4.2.6.

1.1 Työn tavoitteet

Työn tavoitteena on selvittää Suomen henkilötietosuojalainsäädännön vaatimuksia eräässä langattomassa viestintäjärjestelmässä, jossa matkapuhelimeen asennettavalla ohjelmistolla tarjotaan käyttöliittymä teleoperaattorin tarjoamaan viestintäpalveluun. Työssä kerrotaan henkilötietosuojaan liittyvistä toimista, joita nykyinen henkilötietolainsäädäntö edellyttää työssä tutkitulta viestintäpalvelun toteutukselta. Työssä esitellyt suositukset, soveltamisesimerkit ja tulkinnat voivat erota virallisista oikeustulkintoista tai Suomen ICT -toimialan muista yleisesti hyväksytyistä käytännöistä.

Työssä pyritään selvittämään, että onko normaalia laaja-alaisemman tietosuojalainsäädännön ymmärtäminen merkittävä kilpailuetu yrityksille, jotka tuottavat viestintäpalveluita teleoperaattoreille. Yhtenä selvitettävänä kysymyksenä on, että kenen vastuulla on viime kädessä huolehtia ja vastata viestintäohjelmiston tietosuojasta viestintäpalvelun *loppukäyttäjälle*.

1.2 Käytetyt tutkimusmenetelmät ja aiheen rajaus

Suomea koskettavat nykyään EU-direktiivit ja -säädökset tietosuojan saralla. EU-direktiivit, kuten henkilötietodirektiivi (95/46 EY) ja sähköisen viestinnän tietosuojadirektiivi (2002/58 EY). Edellä mainitut direktiivit on toteutettu Suomessa kansallisilla lailla, eli henkilötietolailla ja sähköisen viestinnän tietosuojalla. Tietosuojakäytäntöjen tutkiminen EU:n alueella vaatii kansallisten tietosuojalakien tuntemista. Kansallisilla tietosuojalaeilla toteutetaan EU-tietosuojadirektiivien vaatimuksia. Laaja-alaisempi tietosuoja-asioiden ymmärtäminen vaatii myös oikeuskäytäntöjen ja -normien tuntemista. Tässä työssä rajoitutaan käsittelemään Suomen henkilötietolain sekä vaatimuksia että keskeisiä periaatteita.

Työssä tutkittavana oleva VJ tuottaa viestintäpalvelun yleisessä operaattorin tarjoamassa viestintäverkossa, joten viestintäpalvelun tietoturva-asioita käsitellään myös sähköisen viestinnän tietosuojalain kannalta. Työssä rajoitutaan tietosuoja-

asioihin, jotka liittyvät Suomen rajojen sisällä tapahtuvaan toimintaan, jos tekstissä ei toisin mainita.

Lakien tutkimisen lähestymistapa on sekä lainopillinen, eli normatiivinen, että empiirinen. Empiirisessä osiossa mietitään miten käytännössä lain vaatimukset tulevat toteutuneiksi henkilötietorekistereitä sisältävässä viestintäpalvelujärjestelmässä ja hahmotellaan henkilötietosuojaan liittyviä ilmoituksia.

2 Tieto- ja henkilötietosuojasta

Yksilön oikeuksien historia ulottuu antiikin Kreikkaan ja Kiinaan. Yksityisyyden suojasta on mainittu myös uskonnollisissa teoksissa, kuten koraanissa, jossa on mainittu ihmisen oikeudesta yksityisyyteen (Koraani 33:53, 24:27-78, 49:12; Ishaque 2009). Yksityisyyden suojasta ihmisoikeutena on löydettävissä useita kuvauksia. Yksi kuvaus löytyy lähteessä (Laurant 2003). Yksityisyyden suojan muodot ovat ajan saatossa muuttaneet muotoaan ja nykyään tämän oikeuden suojaa taataan Suomessa lakien avulla.

Suomessa ihmisten oikeus tietosuojaan on perustuslaillinen oikeus, koska Suomen perustuslain (731/1999) 10§:ssä suojataan ihmisten yksityiselämä, kunnia ja kotirauha. Käsitteenä tietosuoja käsittää usein laaja-alaisesti kaikenlaista tiedon suojaa. Henkilötietosuoja sen sijaan suojaa vain henkilötiedoiksi luokiteltavia tietoja asiattomalta käytöltä. Perustuslaissa on kerrottu, että henkilötietosuojasta säädetään lailla, joten tietosuojan toteuttava Suomen henkilötietolaki (523/99) toteuttaa perustuslakia. Henkilötietolaille turvataan yksityiselämän ja yksityisyyden suojaa (Pesonen 2008, 136). Sähköisen viestinnän tietosuojalaki suojaa puolestaan viestinnän luottamuksellisuutta. Nämä kaksi edellä mainittua lakia toteuttavat Suomen oikeusjärjestyksessä henkilötietodirektiivin velvoitteita (Helopuro et al. 2009, 45). Työelämän suojaa ja yksityisyyttä käsitellään työelämän tietosuojalaissa.

Tietosuojalla rajoitetaan sananvapautteen liittyvää oikeutta julkaista tietoa. Tietosuojan piiriin liittyviä yksityishenkilöiden tietoja ei saa rekisteröidä pääsääntöisesti ilman erityistä lupaa asianomaiselta tai ilman lainsäädännön erityistä mainintaa henkilötiedon tallentamisesta esimerkiksi viranomaisen palvelun tuottamiseksi. Tietosuoja sekä rajoittaa henkilötietojen tallennus- ja käsittelyoikeutta että edellyttää

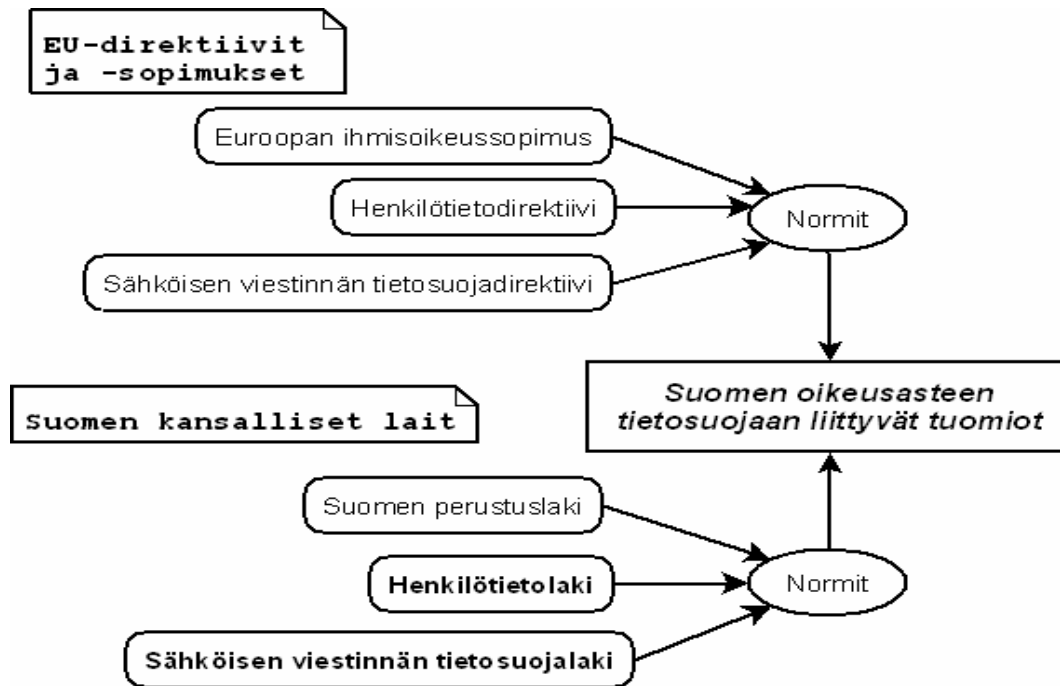
suojan alaisen tiedon asianmukaista suojaamista asiattomalta käytöltä. Tietosuojan piiriin sisältyvät myös yritysten tietojen suojaustarve ja viestinnän suoja.

Tässä työssä käytetyt tärkeimmät termit on koottuna liitteessä 1, jotta työssä käytettyjen termien merkitys selviää tarvittaessa nopeasti. Esimerkiksi seuraavassa kappaleessa olevat termit liittyvät henkilötietolain määritelmiin ja ne löytyvät edellä mainitulta liitesivulta.

Henkilötietoja on usein tallennettuna *henkilörekistereihin* ja nykyään meistä jokaisesta on tietoja lukuisissa rekisterijärjestelmissä, kuten Kansaneläkelaitoksen etuusrekistereissä, oppilaitoksien oppilasrekistereissä, pankkien ja vakuutusyhtiöiden asiakasrekistereissä, taloyhtiöiden asukasrekistereissä, terveyskeskusten ja työterveyshuoltojen potilasrekistereissä, työeläkejärjestelmissä, työnantajien henkilöstörekistereissä, verohallinnon rekistereissä, väestötietojärjestelmissä ja yhdistyksien jäsenrekistereissä (Tietosuojavaltuutetun toimisto 2009b). Henkilötietolaki määrittelee muun muassa mitä tietoja rekistereihin saa tallettaa ja miten henkilörekistereissä *henkilötietojen käsittely* tulee suunnitella ja toteuttaa.

2.1 Henkilötietojen käsittelyyn liittyvistä laeista

Henkilötietosuojan ja tietojen käsittelyyn liittyviä lakeja on useita Suomessa. Kuvassa 1 on esitettynä merkittäviä henkilötietosuojan liittyviä lakeja, EU-direktiivejä ja –sopimuksia (Salminen 2009, 44).

Kuva 1. Henkilötietosuojaan liittyviä lakeja Suomessa.

Henkilötietojen käsittelyasioita sisältyy edellisten lakien lisäksi muun muassa työelämän tietosuojalakiin (13.8.2004/759) ja lakiin viranomaisten toiminnasta julkisuudessa (21.5.1999/621). Erityislainsäädännön avulla viranomaisilla on oikeus kerätä tehtäviensä hoitamiseksi tiettyjä henkilötietoja. Henkilöistä kerättävät tiedot tulee ilmetä viranomaista koskevasta laista. Tietojen keräämistä on käsitelty rekisterilaeissa, viranomaisen tehtäviä ja toimintaa koskevissa laeissa. Tällaisia lakeja ovat (Tietosuojavaltuutetun toimisto 2009h):

- laki ajoneuvoliikennerekisteristä, arvo-osuusjärjestelmästä, henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa, henkilötietojen käsittelystä rangaistusten täytäntöönpanossa, maaseutuelinkeinorekisteristä, potilaan asemasta ja oikeuksista, laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista, työhallinnon asiakaspalvelun tietojärjestelmästä, terveydenhuollon valtakunnallisista henkilörekistereistä, verotustietojen julkisuudesta ja salassapidosta ja
- kansaneläkelaki, perusopetuslaki, sairausvakuutuslaki, tilastolaki ja väestötietolaki.

Yritysten oikeuksia rekisterinpitoon on käsitelty myös seuraavissa laeissa:

- laki luottolaitostoiminnasta, työeläkelait, työterveyshuoltolaki, vakuutustoimintaa koskevat lait

Edellä mainittujen lakien lisäksi Euroopan neuvosto, OECD ja ILO ovat antaneet kansainvälisiä suosituksia tietosuojasta (Tietosuojavaltuutetun toimisto 2009a). Henkilötietojen käsittelyä ohjataan myös toimialakohtaisten käytännesääntöjen avulla. *Käytännesääntö* on toimialakohtainen rekisterinpitäjien toimia ohjaava normisto, jonka henkilötietolainsäädännön mukaisuuden on voinut tarkistaa tietosuojavaltuutettu (Helopuro et al. 2009, 47).

2.2 EU:n ja muun maailman henkilötietolakeja

Suomen kansallisella lainsäädännöllä toteutetaan henkilötietosuojaan liittyviä EU-direktiivejä, joista merkittävin on Euroopan Unionin henkilötietodirektiivi (95/46/EY). Suomessa henkilötietolailla toteutetaan kyseisen direktiivin vaatimuksia ja muiden EU maiden direktiivin toteuttamista kansallisella tasolla voi seurata esimerkiksi EU komission verkkosivulta (European Commission 2009a).

EU – maiden kansalliset henkilötietolait eivät ole keskenään yhteensopivia. Tämän vuoksi esimerkiksi tietyn maan henkilötietolakiin liittyvien velvollisuuksia selvittäminen vaatii henkilötietorekisterien ylläpitäjiltä kansallisten henkilötietolainsäädäntöön perehtymistä. Taulukossa 1 on listattuna esimerkinomaisesti Suomen tullin (2009) heinäkuussa 2009 Suomen yhdeksän suurimman vientimaan henkilötietoturvaan liittyviä kansallisia lakeja ja muita lisätietolähteitä. Taulukossa lait ovat myös englanninkielisellä nimellä jatkoetsintöjen helpottamiseksi Taulukon lähteisiin viitattu 26.10.2009.

Maa	Henkilötietosuojaan liittyviä lakeja	Lakiteksti tai muu lisätietolähde
Saksa	<i>German Federal Data Protection Act / Bundesdatenschutzgesetz</i>	http://www.bdd.de/Download/bdsg_eng.pdf
Ruotsi	<i>Sweden Personal Data Act (SFS 1998:204) / Personuppgiftslagen (PuL)</i>	http://www.datainspektionen.se/in-english/legislation/the-personal-data-act/
Ranska	<i>Law 2004-801 modifying law 78-17 of 6.1.1978</i>	http://www.legifrance.gouv.fr/WAspad/UnTexteDeJorf?numjo=JUSX0100026L
Venäjä	<i>Constitution of the Russian Federation ("Constitution") (Article 23,24,25), Law of the Russian Federation on Personal Data Protection, Russian Federation Law on Information, Information Technologies and Protection of Information ("Law on Information"), Russian Federation Law on Participation in the International Information Exchange ("Information Exchange Law"), = Personal data protection framework in Russia</i>	http://www.hunton.com/files/tbl_s47Details/FileUpload265/1625/Privacy_Russia_White_Paper.pdf http://www.privacyinternational.org/article.shtml?cmd[347]=x-347-559497 http://www.privacyinternational.org/survey/phr2003/countries/russianfederation.htm
Iso-Britannia	<i>Data Protection Act 1998</i>	http://www.opsi.gov.uk/acts/acts1998/ukpga_19980029_en_1
USA	<i>The Privacy Act of 1974 (5 USC Sec. 552a)</i>	http://en.wikipedia.org/wiki/Privacy_Act_of_1974 http://www.usdoj.gov/opcl/privacyact1974.htm http://opm.gov/feddata/USC552a.txt
Alankomaat	<i>Personal Data Protection Act (Wet bescherming persoonsgegevens), Act of 6 July 2000</i>	http://www.dutchdpa.nl/downloads_wetten/wbp.pdf?refer=true&theme=purple
Italia	<i>Protection of individuals and other subjects with regard to the processing of personal data Act no. 675 of 31.12.1996</i>	http://www.privacy.it/legge675encoord.html
Kiina	<i>Kiinan perustulaki ja joukko lakisäädöksiä</i>	http://english.people.com.cn/constitution/constitution.html http://www.hg.org/article.asp?id=5340

Taulukko 1. Suomen tärkeimpien vientimaiden henkilötietosuojalakeja 2009.

Eri maiden kansalliset lait antavat eritasoista suojaa henkilötiedoille. EU-henkilötiedodirektiivi (IV luku, artikkelit 24 ja 25) kertoo, että henkilötietojen siirto Euroopan Unionin jäsenvaltioiden välillä tai Euroopan talousalueen ulkopuolelle on mahdollista, jos kyseisessä kohteessa taataan tietosuojan riittävä taso. Edellisen säännön poikkeukset on lueteltu henkilötiedodirektiivin artiklassa 26. Suomessa EU-henkilötiedodirektiivin mukaisista tietojen siirrosta on säädetty HetiL 22§:ssä. Henkilötiedodirektiivin mukaisen riittävän tietosuojatason tarjoavat kolmannet maat löytyvät lähteestä (European Commission 2009b).

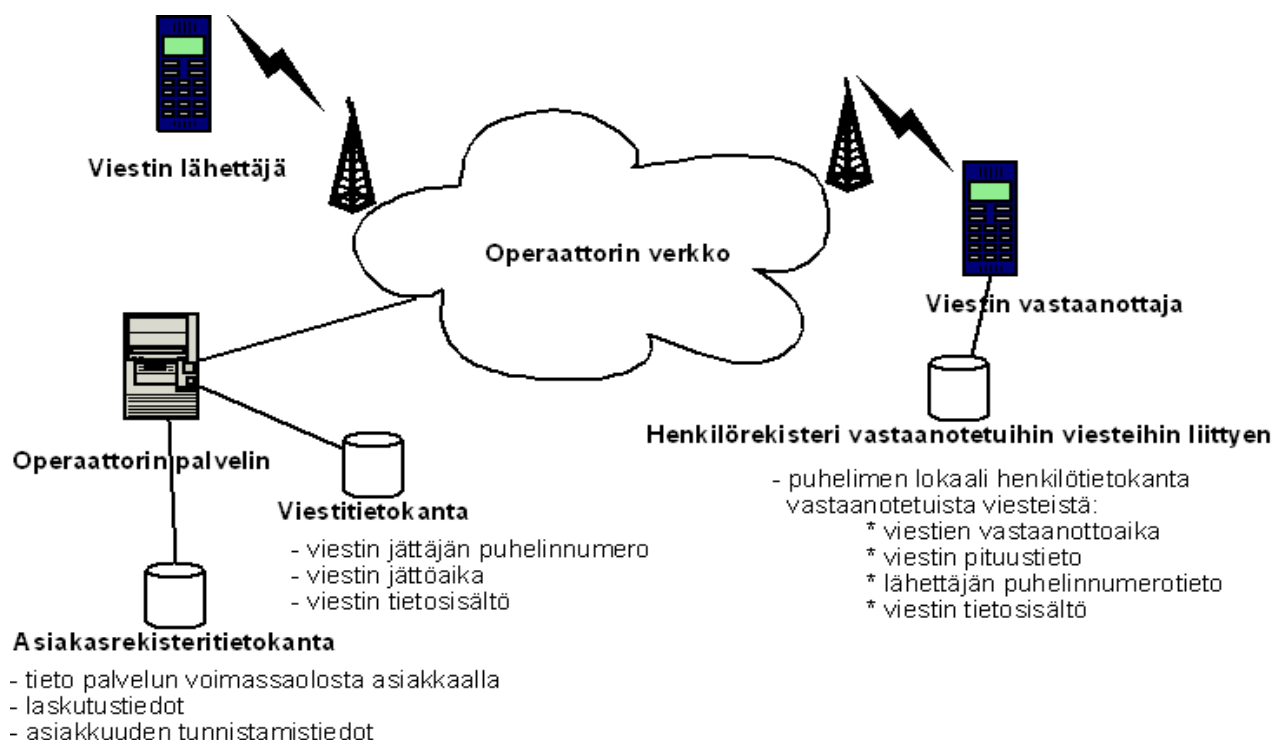
3 Viestintäjärjestelmän (VJ) henkilötiedot

Seuraavaksi on kuvattu eräs langattomissa puhelimissa ja teleoperaattorin järjestelmissä toimiva viestintäjärjestelmä ja siihen liittyvät *henkilörekisterit*. (Ks. termit liitteestä 1.) Myöhemmin kappaleessa 4 tutkitaan VJ:ää henkilötietolain ja kappaleessa 6 sähköisen viestinnän tietosuojalain näkökulmasta. Kandyön tarkastelussa kiinnostuksen kohteena olivat aluksi viestintäpalvelussa käytettyjen päätelaitteiden henkilötietorekisterit. Työn edetessä tarkastelun kohteeksi muodostuivat suuremmissa määrin teleoperaattorin viestintäpalveluun liittyvät henkilörekisterit. Tällöin tutkitut rekisterit muodostavat viestintäpalveluun liittyvän rekisterikokonaisuuden.

3.1 Viestintäjärjestelmän kuvaus

Tutkittavana olevan viestintäjärjestelmän rakenne muistuttaa osittain *GSM* puhelimista jo tuttua *SMS- ja MMS* -tekstiviestinjärjestelmää. Viestintäjärjestelmän viestin lähetykseen liittyy kolme toimijaa: viestin lähettäjä, teleoperaattori ja viestin vastaanottaja. Viestintäjärjestelmän toimijoita ja henkilötietorekistereitä on havainnollistettu kuvassa 2.

Seuraaviin viestintäjärjestelmän kuvauskappaleisiin ei ole määritelty tarkkoja viestintäteknologioita, koska *HetiL* tai *SVTsL* ovat teknologianeutraaleja lakeja. Tämän lisäksi viestintäjärjestelmien kuvaukset on tehty karkealla tasolla, koska kandyö keskittyy henkilötietosuojaan liittyviin asioihin.

Kuva 2. Viestintäpalvelun yksinkertainen rakennekuva.

VJ:ssä viestin lähetys lähettäjältä vastaanottajalle tapahtuu seuraavasti. Ensimmäisessä vaiheessa viestin lähettäjä muodostaa viestinsä tietosisällön ja osoittaa viestinsä tietylle vastaanottajalle. Vastaanottajan identifiointitietona käytetään vastaanottajan puhelinnumeroa tai muuta vastaavaa tietoa. Viestin muodostamisen jälkeen toisessa vaiheessa viesti siirtyy lähettäjältä teleoperaattorin palvelimelle. Teleoperaattorin palvelin sisältää tietokannan saapuneista viesteistä, joita ei ole vielä välitetty vastaanottajalle. Tähän tietokantaan tallentuu muun muassa viestistä viestin lähettäjän tunnistetieto (esim. puhelinnumero), lähettämisaika, vastaanottajan tunnistetieto ja viestin tietosisältö. Kolmannessa vaiheessa teleoperaattoripalvelin lähettää viestin vastaanottajalle viestin, että uusi viesti on saapunut.

Kolmannessa vaiheessa lähetettävän viestin tietosisältö ja muoto voivat riippua vastaanottajan aktiivista teleoperaattoripalveluista. Jos vastaanottaja on hankkinut tässä työssä tutkitun käyttäjälle lisäarvoa tuottavan viestintäpalvelun, niin tällöin hän saa kolmannessa vaiheessa viestin, jonka avulla vastaanottajan puhelin automaattisesti kykenee hakemaan lähetetyn viestin operaattorin palvelimelta.

Neljännessä vaiheessa käyttäjälle näytetään ilmoitus saapuneesta viestistä. Ilmoitusta näytettäessä käyttäjän puhelimeen muistiin on jo tallennettuna hänelle lähetetty viestidata, joten käyttäjä voi ilman viiveitä avata ja hyödyntää viestisisällön. Vastaanottajalla viestit tallentuvat viestilistaan, josta käy ilmi esimerkiksi viestien vastaanottoaika, koko ja lähettäjän tunnistetieto.

Edellä kuvatut tietokannat ja viestirekisterit voivat teoriassa sijaita eri maissa riippuen palvelun lopullisesta tarjoajasta ja loppukäyttäjistä. Jos toisin ei mainita, niin viestinnän oletetaan työssä tapahtuvan Suomen rajojen sisäpuolella.

3.1.1 Viestintäpalvelun soveltuvista tietosuojalainsäädännöistä

Työssä käsiteltävään VJ:ään sovelletaan tietosuojalainsäädännöstä HetiL:ia ja SVTsL:ia, joista ensimmäisen lain vaatimuksia tutkitaan kappaleessa 4 ja jälkimmäistä kappaleessa 6. Perustelut henkilötietolain soveltamis-alasta löytyy HetiL 2§:stä ja tämän työn kappaleesta 4.1.

Aiemman kuvan 1 laeista sähköisen viestinnän tietosuojalaki 16.6.2004/516 kuuluu henkilötietolakien erityislainsäädännön piiriin ja täydentää yleislakina toimivaa HetiL:ia. Sähköisen viestinnän tietosuojalailla pyritään turvaamaan sähköisen viestinnän luottamuksellisuus, yksityisyyden suojan toteutuminen ja parantamaan sekä sähköisen viestinnän tietoturvaa että kehittymistä. SVTsL selventää sähköisten viestien tunnistetietojen käyttöä ja asettaa vaatimuksia teleyrityksille, teleoperaattoreille ja *yhteisötilaajille*. Tässä työssä käsitelty VJ tuottaa viestintäpalvelun yleisessä operaattorin tarjoamassa viestintäverkossa, joten tämän vuoksi SVTsL tulee sovelletuksi (SVTsL 3§).

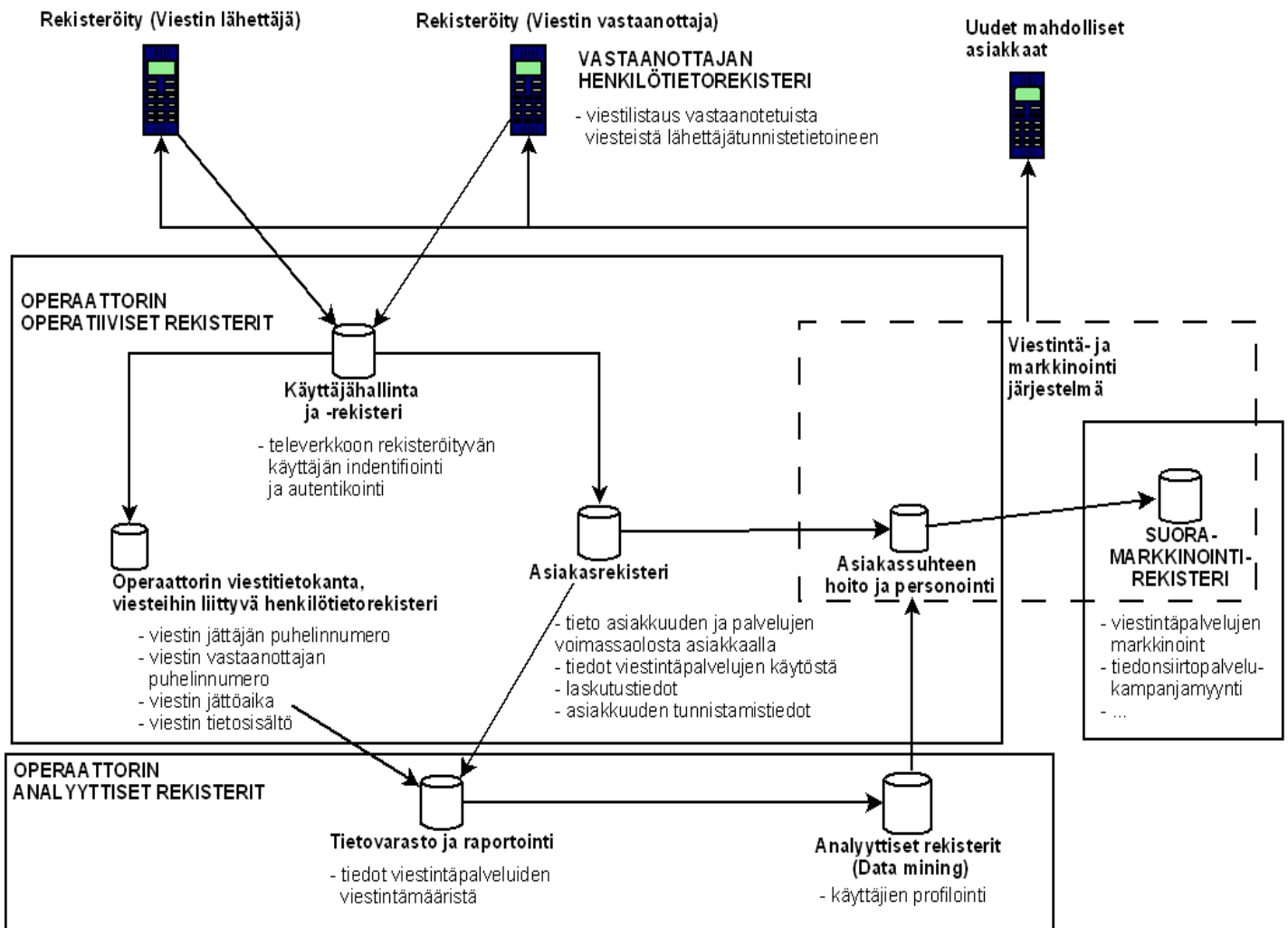
Viestintäpalvelussa osa henkilötietojen käsittelyistä ja rekistereistä voidaan ulkoistaa toiseen yritykseen. Ulkoistettu toiminto voi olla esimerkiksi viestintäpalvelun asiakastukineuvonta ja sen rekisterit. Teleoperaattorin tarjoama viestintäpalvelu voi olla myös toisen yrityksen tekemä palvelu, jota voidaan tuottaa kolmannen osapuolen laitteistoilla. Henkilötietojen käsittelyn ulkoistamisesta löytyy lisätietoja tietovaltuutetun toimiston dokumentissa (Tietosuojavaltuutetun toimisto 2005).

Työssä käsiteltyä viestintäpalvelua koskettavat myös monet muut lait liittyen muun muassa palvelun toimittamiseen, viestien tekijänoikeuksiin ja kuluttajasuojaan. Nämä muut lait jäävät työn tarkastelun ulkopuolelle. Tulevissa kappaleissa perehdytään VJ:ssä muodostuviin tietorekistereihin.

3.2 Viestintäjärjestelmän rekisterit

VJ sisältää operatiivisia, analyttisiä, suoramarkkinointiin liittyviä ja henkilökohtaiseen käyttöön tarkoitettuja rekistereitä. Ensimmäiseksi tarkastellaan järjestelmän operatiivisia, analyttisiä ja markkinointiin tarkoitettuja rekistereitä. VJ:n henkilötietorekistereitä on määritetty kuvaan 3. HetiL:n soveltamisen kannalta on tärkeätä tunnistaa palvelussa olevat rekisterit, jotta henkilötietoja käsittelevien roolit ja vastuut pystytään määrittelemään. VJ:ssä rekisterinpitäjänä toimii pääsääntöisesti teleyritys. Ainoastaan VJ:n päätelaitteena toimivan matkaviestimen henkilörekisterin rekisterinpitäjänä toimii joko puhelimen käyttäjänä oleva luonnollinen henkilö tai oikeushenkilö. HetiL:iin soveltuvien rekisterien henkilötietojen asianmukainen käsittelyvastuu kuuluu rekisterinpitäjälle tai muulle oikeushenkilölle, jonka lukuun henkilötietokäsittelyä tehdään. Tässä työssä rekisterinpitäjätermillä tarkoitetaan myös viestintäpalvelua tarjoavaa teleoperaattoria, jos toisin ei mainita, tai muuta ei asiayhteydestä ole pääteltävissä.

Kuvassa 3 listatut teleyrityksen rekistereihin tallentamat tiedot ovat viitteellisiä. SVTsL määrittelee mitä tietoja teleyrityksen on tallennettava säilytysvelvollisuutensa puitteissa. Valtioneuvosto voi säätää säilytettävien tietojen tarkemmasta määrittelystä. (SVTsL 14 a §.) Teleoperaattorin säilytysvelvollisuuden perusteella säilytettävien tietojen tekniset yksityiskohdat löytyvät viestintäviraston määräyksestä (2008).

Kuva 3. Viestintäpalvelun looginen kokonaisuus ja toimintakokonaisuus (Mukailee kuvaa Tietosuojavaltuutetun toimisto 2007, kuva 4).

3.2.1 Viestintäpalvelun operatiiviset rekisterit

Teleoperaattorin hallinnoiman operatiivisen rekisterin käyttötarkoitus on viestintäpalvelun tuottaminen, ylläpito ja asiakaspalvelun toimet, kuten asiakasviestintä. Asiakassuhteen hoidossa ja palvelun personoinnissa hyödynnettävät rekisterit voidaan lukea myös osaksi operatiivisia rekistereitä. Asiakassuhteen hoidossa ja uusien asiakkaiden etsimisen yhteydessä voidaan hyödyntää analyttisiin rekistereihin tuotettua tietämystä asiakkaiden käyttäytymisestä ja profiilista yritysten palvelujen nykyisenä tai tulevana käyttäjinä.

3.2.1.1 Käyttäjähallinta- ja asiakasrekisterit

Palvelun tarjoavalla teleoperaattorilla on käyttäjähallintarekisteri, joka sisältää tarvittavat tiedot asiakkaiden identifioimiseen ja autentikointiin sekä manuaalisesti että automaattisesti. Operaattorin asiakasrekisteri sisältää sellaiset VJ:n käyttäjien henkilötiedot, jotka tarvitaan uuden viestintäpalvelun tuottamiseen. Operatiivisia asiakastietorekisterien tietoja voidaan hyödyntää asiakassuhteen hoidossa tai palvelun personointiin. Rekisterin luottamukselliset tuhotut henkilötiedot pitää tuhota tavalla, joka ei mahdollista niiden palauttamista jälkikäteen.

3.2.1.2 Matkapuhelinten rekisterit lähetettävistä ja vastaanotetuista viesteistä

Viestin lähettämisen yhteydessä lähettäjän matkapuhelimeen voi muodostua lista viesteistä, jotka odottavat siirtoa operaattorin palvelimelle. Tällainen tilanne syntyy, jos käyttäjän puhelin ei kykene siirtämään lähetettäväksi tarvittuja viestejä tarpeeksi nopeasti operaattorin palvelimelle.

Viestien vastaanottajalle syntyy rekisteri vastaanotetuista viesteistä, kun hän saa hänelle osoitettuja viestejä. Viesteistä käy ilmi viestin vastaanottoaika, koko ja lähettäjän tunnistetieto. Viestintäpalvelun käyttäjien puhelimeen muodostuu henkilörekisteri saapuneista viesteistä, koska saapuneet viestit kerätään listaksi ja viestit ovat normaalisti yksilöitävissä tiettyyn henkilöön. Viesti sisältää usein puhelinnumerotiedon, jota usein voidaan hyödyntää lähettäjän yksilöintiin. Poikkeuksen muodostavat viestit, jotka on lähetetty salaisista numeroista ja niiden viestikentät eivät välttämättä sisällä tietoa lähettäjän identiteetistä. VJ:ssä viestin lähettäjän puhelinnumeron yksilöinti tiettyyn henkilöön tapahtuu automaattisesti vastaanottajan puhelimesta, jos vastaanottajan puhelimen osoitekirjasta löytyy viestin lähettäjän puhelinnumerotietoa vastaava yksilöivä tieto, kuten nimitieto. Viestin yksilöinnin jälkeen edellä mainituissa viestilistauksissa näkyy myös viestiin liittyvän henkilön nimi.

Puhelinnumerotiedon käsittelemisestä henkilötietona liittyy oheinen tietosuojavaltuutetun kannanotto. Tietosuojavaltuutetun toimisto (2000) on antanut ”Ajoneuvon rekisterinumero henkilötietona” – kannanoton, jonka mukaan ajoneuvon

rekisterinumero on henkilötietolain mukainen henkilötieto, jos rekisterinpitäjällä on tieto tai hänen tarkoituksena on hankkia sen perusteella tieto ajoneuvon omistajasta (HetiL 3.1§, 3.5§). Puhelinnumero on tietyssä määrin auton rekisterinumeron kaltainen tieto, sillä puhelinnumeron perusteella puhelimen omistaja voidaan yksilöidä käyttämällä puhelinnumeropalveluita puhelinverkossa tai internetissä. Täten on todennäköistä, että tietosuojavaltuutetun kannanotto puhelinnumerosta olisi ajoneuvorekisterinumero-kannanoton kaltainen. Näin ollen *puhelinnumero on henkilötietolain mukainen henkilötieto, jos rekisterinpitäjällä on tieto tai hänen tarkoituksensa on hankkia sen perusteella tieto puhelinnumeron omistajasta*. Tätä käsitystä tukevat myös Suomen markkinatutkimusliitto Ry:n (2003) ja Kuntaliiton (Prättälä & Ahvenainen 2005) internetsivujen artikkelit. Kuntaliiton artikkelissa suositellaan, että yksityishenkilöihin yhdistettäviä henkilötietoja, kuten puhelinnumeroa, ei julkaista verkkodokumenteissa. Markkinointiliiton tulkintana on, että markkinaliiton tietosuojaan liittyviä käytäntösääntöjä noudatetaan, jos puhelinnumero voidaan yhdistää tiettyyn rekisteröityyn yksilöön tutkimuksen aikana. Jos puhelinnumeroa ei voida yhdistää tutkimuksen aikana henkilöön, niin markkinaliiton käytäntösääntöjä ei ole tarve noudattaa. (Suomen markkinatutkimusliitto Ry 2003.)

Luonnollisten ihmisten yksinomaan henkilökohtaiseen käyttöön tarkoitettuun puhelimeen muodostunutta henkilötietorekisteriä ei ole suojattu henkilötietolain perusteella. HetiL 2§:ssa kerrotaan, että lakia ei sovelleta sellaiseen henkilötietojen käsittelyyn, jonka luonnollinen henkilö tekee yksinomaan henkilökohtaisiin tai niihin verrattaviin tavanomaisiin yksityisiin tarkoituksiinsa. Tietosuojavaltuutetun oppaassa (Tietosuojavaltuutetun toimisto 2009c, 3) on myös kerrottu, että lakia ei sovelleta muun muassa tuttavapiirin osoitteiden ylläpitoon. Henkilötietolaki voi teoriassa tulla sovellettavaksi, jos puhelimen omistaa ei-luonnollinen henkilö, kuten yritys, ja puhelinta ei katsota työntekijän yksinomaiseen käyttöön tarkoitetuksi työsuhdepuhelimeksi. Tämä tilanne voi tulla kyseeseen esimerkiksi yrityksen keskusnumeroon liittyvän puhelimen kanssa, koska kyseistä puhelinta voi yrityksessä käyttää lukuisat työntekijät työpäivän aikana. Jos toisin ei mainita, niin tässä työssä oletetaan tutkitun viestintäpalvelun käyttäjän olevan luonnollinen henkilö, joka käyttää puhelinta yksinomaan henkilökohtaisiin tarkoituksiinsa.

3.2.1.3 Rekisteri välitettävistä viesteistä

Käyttäjän lähetettyä viestin operaattorille tallentuu viesti operaattorin palvelimelle ennen kuin se tulee välitetyksi käyttäjän puhelimeen. Kappaleessa 6 kerrotaan tarkemmin teleoperaattoria velvoittavista SVTsL säädöksistä, jotka liittyvät esimerkiksi viestien tunnistetietojen säilytysvelvollisuuteen.

VJ:tä toteutettaessa on huolehdittava muun muassa siitä, että rekisteri välitettävistä viesteistä ei sisällä sellaista henkilötietoa, jonka oikeutettu käyttö on lakannut. Esimerkiksi viestin data sisällön säilytystarve lakkaa, kun viesti on välitetty vastaanottajalle ja jos erityistä määräystä viestidatan säilyttämisestä ei ole annettu viranomaisen toimesta.

3.2.2 Viestintäpalvelun analyttiset rekisterit

Analyttisten rekisterien avulla jalostetaan olemassa olevaa tietoa VJ:ssä. Uutta tuotettua tietoa voidaan käyttää teleoperaattorin muiden palveluiden markkinoinnissa, palvelun tuottamisessa ja kehittämisessä. Analyttinen rekisteri voi sisältää tiedon käyttäjän lähettämien viestien määrästä ja analyttisessä rekistereissä käyttäjät voidaan profiloida erilaisiin ryhmiin operatiivisten rekisterien tietojen perusteella. Analyttisten rekisterien avulla liiketoiminnan kannalta arvokkaimmat tai uusien palvelujen potentiaaliset asiakkaat tulevat paremmin huomioiduksi asiakassuhteen hoidossa tai teleoperaattorin uusien palveluiden markkinoinnissa. Markkinoinnissa hyödynnetään niin sanottuja *erityisiä suoramarkkinointirekistereitä*.

3.2.3 Erityiset suoramarkkinointirekisterit

Erityisiä suoramarkkinointirekistereitä ovat kampanja- tai suoramarkkinointirekisteri. *Kampanjarekisterin* olemassaolon kesto on lyhyt ja rekisteri säilyttää yksilöityjä henkilötietoja, jotka eivät vaaranna yksityisyyden suojaa. *Suoramarkkinointirekisteri* puolestaan saa sisältää tiedon rekisteröidyn nimestä, arvosta tai ammatista, iästä, sukupuolesta, äidinkielestä, yhden rekisteröidyn tunnistetiedon ja yhteystiedot yhteydenottoa varten. (Salminen 2009, 63).

Teleoperaattorin palvelun lisämarkkinointi voi kohdistua esimerkiksi asiakkaisiin, joiden viestintälähetysmäärät tai datansiirtomaksut kuukausittain ovat suuria. Markkinointitarkoituksia varten näiden asiakkaiden tiedot voitaisiin tallentaa edellä

mainittuun erityiseen suoramarkkinointirekisteriin. Lisämarkkinoinnissa tietyille valikoiduille asiakkaille saatettaisiin tarjota kiinteähintaista viestinlähetyspakettia tai datansiirtopalvelua. Markkinointirekisterejä suunniteltaessa ja käytettäessä on otettava huomioon HetiL. Kyseisen lain 19§ kertoo, että missä tapauksissa markkinointirekisteriin saa kerätä henkilötietoja. Yhtenä perusperiaatteena on, että markkinointitietoja ei saa kerätä, jos rekisteröity on kieltänyt tietojensa keräämisen, henkilörekisterin käyttö ei ole ennakolta yksilöityä tai markkinointirekisterin käyttö on pitempiaikaista. Lain 30§:ssa kerrotaan rekisteröidyn oikeudesta kieltää tietojensa käytön suoramarkkinointia tai – mainontaa varten. Tutkittavassa VJ:ssä rekisteröidyn suoramarkkinointikieltotieto voi olla tallennettuna VJ:n asiakasrekisterissä.

4 Henkilötietolaki ja henkilötietojen käsittely

Seuraavissa kappaleissa tarkastellaan henkilötietolain sisältöä erityisesti VJ:n näkökannasta.

HetiL toteuttaa Suomen perustuslain 10§ yksityisyyden suojaa, turvaa perusoikeuksien mukaisen henkilötietojen käsittelyn ja edistää hyvän tietojenkäsittelytavan toteutumista. HetiL on määritelty teknologiariippumattomaksi ja osaksi tästä johtuen laki pitää sisällään tulkinnanvaraisuutta ja luottaa rekisterinpitäjien itseohjautuvuuteen (Helopuro et al. 2009, 49). Lain 3§ sisältää määritelmät laissa käytetyistä termeistä. Nämä ja muut tämän työn tärkeimmät määritelmät on koottu liitteeseen 1. Lain teknologiariippumattomuuden vuoksi tässä työssä ei ole kuvattu VJ:ssä käytettyjä teknologioita erityisen tarkasti.

HetiL toteuttaa myös tietosuojadirektiivin vaatimuksia. Henkilötietosuojaa on yhdenmukaistettu Euroopan yhteisön alueella direktiiveillä, kuten tietosuojadirektiivillä (95/46/EY) ja sähköisen viestinnän tietosuojadirektiivillä (2002/58/EY). HetiL:n vaatimusten toteuttaminen merkitsee, että VJ soveltuu käytettäväksi vain Suomessa kyseisen lain osalta. EU tietosuojadirektiivin 4 artikla määrittelee milloin kansallista oikeutta tulee soveltaa ja artikla 3 kuvaa direktiivin soveltamisalaa. HetiL toteuttaa tietosuojadirektiiviä ja se sisältää myös soveltamisalan määrittelyn, josta lisää kohdassa 4.1.

4.1 Lain soveltamisala

Henkilötietolakia sovelletaan VJ:ssä, kun käsiteltävät *henkilötiedot* muodostavat tai on tarkoitus muodostaa *henkilörekisterin* tai sen osan. Lakia ei sovelleta yrityksiin tai yhteisöihin liittyvään tietojen käsittelyyn, jos niihin ei kuulu henkilörekistereitä. Laki sen sijaan tulee sovelletuksi henkilötietojen automaattiseen käsittelyyn tietyin poikkeuksin ja soveltaminen tulee tällöin kyseeseen vain, jos rekisterinpitäjän toimipaikka on Suomen alueella tai muutoin Suomen oikeudenkäytännön alueella. HetiL sovelletaan myös silloin, kun rekisterinpitäjän toimipaikka on Euroopan unionin ulkopuolella ja henkilötietojenkäsittelyyn käytettäviä laitteita käytetään Suomessa muuhun kuin tiedonsiirtoon Suomen kautta. Edellä mainitussa tapauksessa rekisterinpitäjän on nimettävä Suomessa oleva edustaja (Hetil 4§).

Rekisterinpitäjän on noudatettava toimipaikkansa kansallisia henkilötietosuojalakeja, joten monikansallisten yritysten tai muiden oikeushenkilöiden on noudatettava useita kansallisia tietosuojalakeja viestintäpalveluissaan (Helopuro et al. 2009, 47). Viestintäpalvelun toiminnan edetessä ulkomaille tulee tällöin noudattaa toimintamaan kansallisia henkilötietosuojalakeja, joista muutama on koottuna taulukossa 1.

HetiL on yleislaki, joten erityislainsäädäntöä sovelletaan ensisijaisesti suhteessa yleislainsäädäntöön. Toimipaikkavaltio määräytyy toiminnan tosiasiallisesta sijoittumisesta. HetiL soveltaminen on suoraviivaista, jos laista ilmenee yksityiskohtaisia kuvauksia lain vaatimuksista tietyissä tilanteissa. Tapauksissa, joissa lain soveltaminen ei ole suoraviivaista, niin tällöin laaja-alaisempi henkilötietojen käsittelyn tarkastelu on paikallaan. Tarkastelu voidaan aloittaa sillä, että

- onko lain tarkoittamia henkilötietoja käsitelty,
- onko henkilötiedoista muodostettu muodostaa henkilörekisteriä tai sen osaa tai
- onko henkilötiedoista tarkoitus muodostaa henkilörekisteriä tai sen osaa.

Tämän jälkeen tutkitaan miten henkilötietolain ja erityislainsäädännön periaatteet ja velvollisuudet tulevat täytetyksi (Helopuro et al. 2009, 48-50). HetiL:n soveltamista käsitellään lisää tulevissa kappaleissa. (Hetil 2 §.)

4.2 Lain periaatteiden mukainen tietojenkäsittely

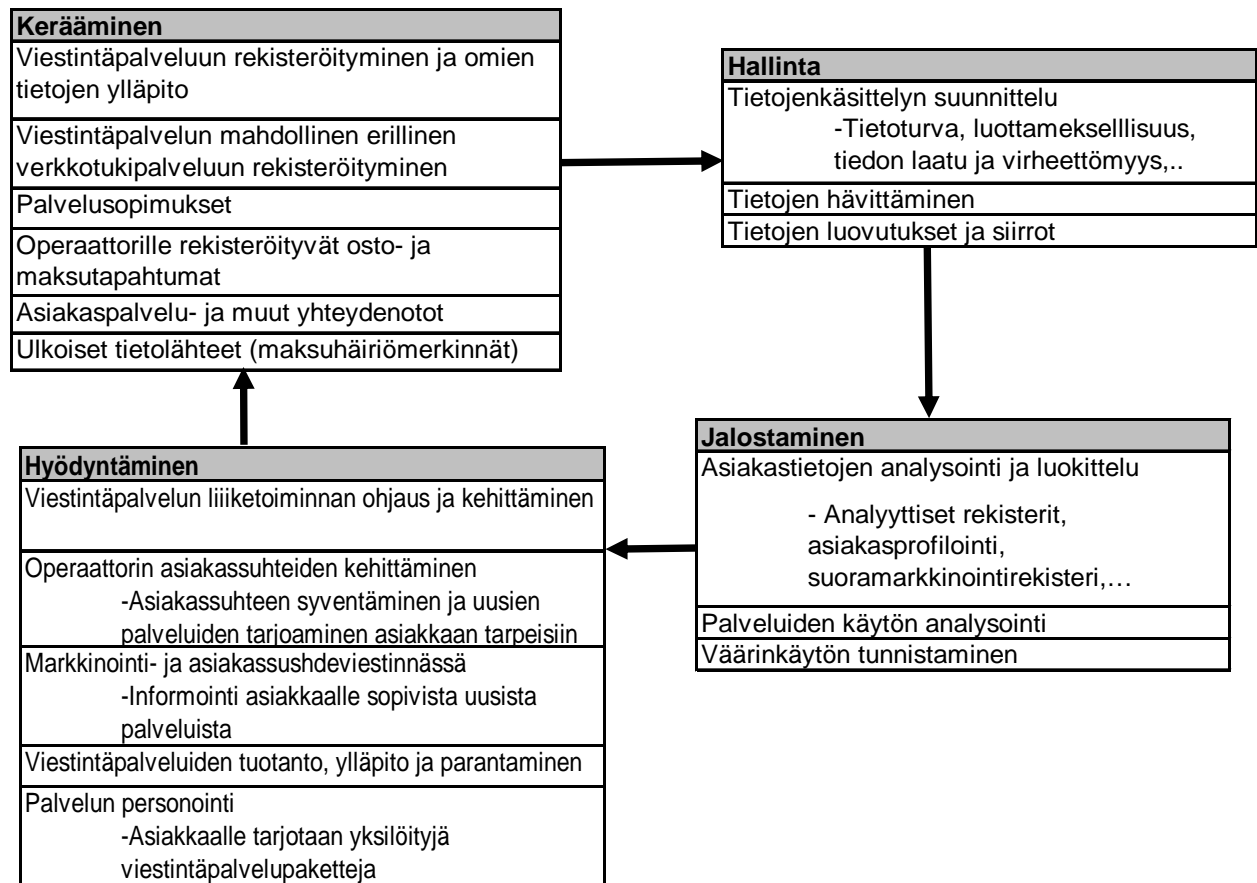
HetiL:n mukaisten henkilötietojen käsittelyssä on noudatettava yleisiä periaatteita ja täytettävä sekä käsittelyn yleiset edellytykset että tietojen laatua koskevat periaatteet. Edellä mainittuja periaatteita käsitellään seuraavaksi. (Hetil 2 luku.)

Huolellisuusperiaatteeseen kuuluu, että rekisterinpitäjä käsittelee henkilötietoja toimintansa kannalta asiallisesti, laillisesti, noudattaa huolellisuutta ja hyvää tietojenkäsittelytapaa. Hyvä tietojenkäsittelytapa katsotaan tulevan täytetyksi kun lain vaatimuksia noudatetaan (Salminen 2009, 9). Huolellisuusperiaatteen mukaan rekisterinpitäjän, kuten elinkeinonharjoittajan, ei kuulu rajoittaa rekisteröitävänä olevan henkilön yksityiselämän suojaa tai perusoikeuksia. (Hetil 5§.)

Henkilötietojen käsittelyn oltava *asiallisesti suunniteltua ja perusteltua* rekisterinpitäjän kannalta. Ennen henkilötietojen keräämistä tai muodostamista henkilörekisteriksi on perusteltava tietojen keräyksen tarkoitus, mistä tiedot yleensä hankitaan ja mihin niitä luovutetaan (Hetil 6§). Henkilötietoja saa käyttää vain edellä ennalta lueteltuihin tarkoituksiin. Poikkeuksen tekevät historialliseen tutkimukseen, tieteelliseen tai tilastotarkoitusta varten tehtävät henkilötietokäsittelyt, joita ei pidetä tämän *käytösidonnaisuusperiaatteen* vastaisena (Hetil 7§).

4.2.1 Suunnittelu- ja huolellisuusvelvoite

VJ:n kannalta suunnittelu- ja huolellisuusvelvoite tarkoittavat, että toimintoprosessit ja käsittelyn vaiheet tulee dokumentoida (Salminen 2009, 53). Dokumentoinnin avulla pystytään helpommin osoittamaan tarvittaessa, että lain vaatimukset on täytetty. Tietojärjestelmäprojektin selvitys- ja suunnitteluvaiheessa on kustannustehokkaampaa huomioida lain vaatimukset kuin muuttaa jo tuotannossa olevan järjestelmän toimintaa. Asiakasitietojen pääkäsittelyvaiheet ovat tietojen kerääminen, hallinta, jalostaminen ja hyödyntäminen. Kuvassa 4 on esitetty asiakastietoihin liittyvän käsittelyn päävaiheet ja kuvassa on listattu VJ tietojen käsittelytoimintoja, joita on hyvä käsitellä henkilötietokäsittelyvaiheiden dokumentoinnin yhteydessä.

Kuva 4. Viestintäpalvelun henkilötietojen käsittelyn eri toimintoja (Mukaellen kuvaa Salminen 2009, 29).

Huolellisuusperiaatteen piiriin kuuluu VJ:n tietosuojavaatimukset huomioonottava testaus. Järjestelmän toimivuuden testauksen lisäksi testausprosessissa kuuluu huomioida tietosuojavaatimukset. Esimerkiksi testauksessa ei pitäisi käytetyistä asiakastietorekistereistä olla tunnistettavissa henkilöitä. Täten VJ:n testauksessa käytetyt tiedot pitää tallentaa anonymisti. Esimerkiksi testausta varten puhelinnumeron numeroista on syytä tallentaa vain osa testauksessa käytettyihin lokitiedostoihin tai rekistereihin. Tämän lisäksi työntekijöiden tietojenkäsittelyyn liittyvien roolituksien avulla voidaan määritellä operaattorilla työskenteleville henkilöille erilaisia käyttöoikeuksia järjestelmässä oleviin tietoihin. Yleisenä periaatteen on, että käyttöoikeuksia myönnetään vain työtehtävien edellyttämä minimimäärä. Tietojärjestelmän roolien avulla testaajilla on oikeus vain testauksessa tarvittaviin tietoihin.

4.2.2 Käsittelyperustelu- ja käyttötarkoitussidonnaisuusvaatimus

Henkilötietojen käsittelyyn VJ:ssä liittyy myös laatua koskevia periaatteita ja vaatimuksia, joita ovat *tarpeellisuus- ja virheettömyysperiaate*. Käsiteltävien tietojen pitää olla käyttötarkoituksen kannalta tarpeellisia ja rekisterinpitäjän on huolehdittava käsiteltävän tiedon oikeellisuudesta, täydellisyydestä ja vanhentuneiden tietojen asianmukaisesta poistamisesta (Hetil 9§).

VJ:ssä käyttötarkoitussidonnaisuus tarkoittaa, että operaattori rekisterinpitäjänä saa käsitellä vain toimintansa ja perustehtäviensä kannalta perusteltuja henkilötietoja. Käytännössä tarvittavien tietojen käsittelyn suunnittelu voi tapahtua loogisten kokonaisuuksien pohjalta, jossa yritystoiminnan tiettyyn toimintaan liittyvät henkilötiedot sijoitetaan loogiseen henkilörekisteriin. *Looginen henkilörekisteri* sisältää henkilötiedot, jotka liittyvät tiettyyn toimintoon, kuten tiettyyn liiketoimintaan. Loogisen rekisterin tiedot voivat sijaita erillisissä fyysisissä rekistereissä tai järjestelmissä. *Fyysinen rekisteri* voi olla erillistä palvelua tuottava operatiivinen sovellus tai laskutusjärjestelmä. Teleoperaattorin GSM puhelupalveluliiketoiminnan voitaisiin katsoa muodostavan yhden loogisen kokonaisuuden. Saman teleoperaattorin toisen loogisen henkilörekisterin kokonaisuuden voisi katsoa muodostuvan VJ:stä. Kummatkin loogiset rekisterit sisältävät muun muassa tiedot palvelun asiakkaista, mutta kyseiset tiedot voivat sijaita yhdessä fyysisessä asiakasrekisterissä, jota operaattorin eri loogiset toiminnot hyödyntävät toiminnassaan. Kuvan 3 voidaan katsoa olevan yhden loogisen henkilörekisterin rakennekuvaus. Edellä mainitussa kuvassa VJ:n henkilötietojen käsittely on jaettu pienempiin osakokonaisuuksiin, jotta henkilötietokäsittelyn analysointi on helpompaa. VJ:n loogisen henkilörekisterin sisältämiä rekisterejä käydään läpi kappaleessa 3.2.

Operaattorin tulee informoida asiakastaan asiakkaan henkilötietojen käyttötarkoituksesta ymmärrettävästi ja selkeästi. Informointi henkilötietojen käsittelyn käyttötarkoituksista voidaan tehdä *tietosuojaselosteen* avulla. VJ:n henkilötietojen keräyksen yhteydessä on lain mukaan teleoperaattorin informoitava viestintäpalvelun käyttäjää rekisterinpitäjistä eli operaattorista, henkilötietojen käsittelyn tarkoituksesta, mihin henkilötietoja säännönmukaisesti luovutetaan ja tiedoista, jotka ovat tarpeen käyttäjän henkilötietoihin liittyvien oikeuksien käyttämiseksi. Asiakkaan informointi tulee tehdä kun henkilötietoja kerätään ja

talletetaan tai viimeistään kun tietoja ensi kerran luovutetaan, jos tiedot on hankittu muualta kuin rekisteröidyltä itseltään. Asiakkaan informoinnissa tietosuojaselosteessa voidaan käyttää avuksi *rekisteriselostetta*, jonka ilmoitusvelvollinen rekisterinpitäjä toimittaa tietosuojavaltuutetulle henkilörekisteristä. Erilliset rekisteriselosteet on laadittava, jos rekistereillä on eri käyttötarkoituksia. Omaa rekisteriselostetta ei tarvitse kuitenkaan tehdä jokaisesta teknisesti erillisesti pidetystä henkilörekisteristä, vaan tarkoituksenmukaista on usein sisällyttää selosteeseen useiden teknisten rekisterien kuvaus. Hyvin yksityiskohtaisten rekisteriselosteiden vaarana on, että niitä joutuu muuttamaan herkemmin kuin yleisempään muotoon laadittua. Liitteessä 2 on luotu alustava malli VJ:n asiakasrekisterin tietosuojaselosteesta. Tietosuojaseloste voi koostua rekisteriselosteen tiedoista, joita on täydennetty HetiL 24§:n säädetyillä tiedoilla (Hetil 10§, 24§; Tietosuojavaltuutetun toimisto 2004, 3).

Rekisteröidyllä on myös oikeus kieltää VJ:n operaattoria käsittelemästä häntä itseään koskevia tietoja suoramainontaa, etämyyntiä ja muuta suoramarkkinointia sekä markkina- ja mielipidetutkimusta varten. Edellisten lisäksi rekisteröidyllä on oikeus myös kieltää tietojensa käsittely henkilömatrikkelia tai sukututkimusta varten. (Hetil 39§.)

4.2.2.1 Rekisteri- ja tietosuojaselosteet

Jokaisesta viestintäpalvelun henkilörekisteristä, jossa rekisterintoimijana toimii operaattori tai oikeushenkilö, pitää lain mukaan tehdä rekisteriseloste. Ohessa on selvennetty esimerkinomaisesti kuvan 3 asiakasrekisteristä tehtäviä selosteita.

Työn liitteestä 3 löytyy hahmotelma asiakasrekisterin rekisteriselostepohjasta. Työssä tehdyt rekisteri- ja tietosuojaselosteet on tehty tietosuojavaltuutetun toimiston (2009f) antamia ohjeita hyödyntämällä. Rekisteriselosteen yhtenä mallina toimi TeliaSonera Oyj:n (2009) tietoturvapalveluiden asiakasrekisteriseloste. Edellä mainittu yritys ei liity tässä työssä tarkasteltuun viestintäjärjestelmään. Tehdyn tietosuojarekisterin sisältö on liitteestä 2 löytyvää tietosuojaselostehahmotelmaa yksityiskohtaisempi, mutta käytännössä tietosuojaselosteet pitävät sisällään usein vähintään rekisteriselosteen tiedot.

Seuraavaksi käydään läpi muutamia liitteestä 3 löytyviä rekisteriselosteenkohtia. Henkilörekisterihahmotelma pitää sisällään henkilötunnustiedon. Lain mukaan henkilötunnuksen tallentaminen VJ:n rekisteriin on mahdollista rekisteröidyn yksiselitteisellä suostumuksella (HetiL 13§). Kappaleessa 4.2.3 on lisää miten tietojen virheettömyyden takaamisessa pystytään hyödyntämään henkilöturvastunnusta.

Liitteenä olevan asiakasrekisteriselosteen tietosisältöä koskevassa kohdassa on mainittu, että rekisteri voi sisältää käyttäjän ilmoittamia tietoja rekisterin käyttötarkoituksiin liittyen. Täten rekisterissä voi olla tietoja asiakkaan henkilökohtaisista mieltymyksistä tai jopa arkaluonteisista tiedoista, jos asiakas on näistä kertonut ja nimenomaisesti antanut suostumuksensa näiden tietojen käsittelyyn (HetiL 12§ 1 momentin 1 kohta). Teleyrityksellä on oltava myös henkilötietojen käsittelylle asiallinen ja lain mukainen peruste. Mikäli rekisteri pitää sisällään arkaluonteisia tietoja ja niiden käsittelyn peruste lakkaa, on ne poistettava rekisteristä välittömästi. Arkaluonteisten tietojen käsittelyä ja käsittelyn perustetta on arvioitava vähintään viiden vuoden välein, jos laissa tai tietosuojalautakunnan luvassa ei ole toisin määrätty (HetiL 11-12§). Arkaluonteisten tietojen käsittely rekisterissä aiheuttaa lisätoimia ja vastuita rekisterinpitäjälle, joten tällainen lisätyö ei välttämättä ole liiketaloudellisesti perusteltua. Tietyissä tapauksissa asiakasrekistereissä oleva tieto asiakkaan viestintärajoitteista on kuitenkin eduksi asiakassuhteen ylläpidossa ja palveluun liittyvien tietojen sopivalla tavalla esittämisessä tietyille rekisteröidylle asiakkaalle.

Toinen esille otettu rekisteriselosteen kohta liittyy tietojen siirtoon EU:n tai ETA:n ulkopuolelle (HetiL luku 5). Pääsääntöisesti tietoja ei luovuteta asiakasrekisteristä EU:n tai ETA:n ulkopuolelle, mutta selosteeseen on jätetty varaus mahdollisille tulevaisuuden tarpeille, jotka johtuvat teknisistä tarpeista. Tällainen henkilötiedon siirto on mahdollista, jos rekisteröity on antanut yksiselitteisen suostumuksensa siirtoon (HetiL 23§ 1 momentti 2). Tällainen yksiselitteinen suostumus on voitu antaa käyttäjän allekirjoittaessa viestintäpalvelun hankintaan liittyvän lainvoimaisen sopimuksen. Teleoperaattorilla voi tulla tulevaisuudessa tarvetta esimerkiksi yritysfuusioiden aikana keskittää palveluiden tuottaminen optimaalisiin maihin, joten

ylimääräisten kulujen välttämiseksi varaus tietojen siirto-oikeudelle EU:n tai ETA alueen ulkopuolelle on tällä tavalla perusteltua.

Henkilötietojen käsittely- ja käyttöperustetta pitää myös perustella tietosuojavaltuutetulle lähettämällä hänelle rekisteriseloste, jos rekisterinpitäjällä on tällainen ilmoitusvelvollisuus. Teleoperaattorilla ei ole ilmoitusvelvollisuutta tietosuojavaltuutetulle, jos henkilötietojen käsittely liittyy asiakassuhteeseen (HetiL 36§ 4 momentti). Tämän vuoksi VJ:n teleoperaattorin rekisteriselosteita ei ole tarvetta toimittaa tietosuojavaltuutetulle. Ilmoitusvelvollisuuden puuttuminen ei poista rekisteriselosteen tekotarvetta tai tarvetta pitää VJ-palvelun rekisteriselosteet kaikkien saatavilla (HetiL 10§ 2 momentti).

4.2.3 VJ:n henkilötietojen virheettömyysvaatimus

Rekisterinpitäjän on huolehdittava henkilötietojen, kuten osoitetietojen, oikeellisuudesta, täydellisyydestä ja päivantasaisuudesta (HetiL 9§). Tämä vaatimus tunnetaan *virheettömyysvaatimuksena*. Henkilötunnusta saa käyttää osoitetietojen päivittämiseksi (HetiL 13§ 3 momentti). Täten henkilötunnustiedon tallentaminen on rekisterinpitäjänä toimivan operaattorin kannalta hyödyllistä, koska henkilötunnusta käyttämällä yritys pystyy päivittämään muun muassa asiakasrekisterinsä osoitetietoja. Osoitetietojen päivittämisessä yhtenä tietolähteenä voi toimia väestörekisteri.

Henkilötietojen virheettömyys- ja tarpeellisuusvaatimukset ovat tiedon laatuun liittyviä vaatimuksia. Yhtenä osa-alueena on, että henkilötiedot hävitetään asiallisesti kun tietojen säilyttämis- ja käsittelytarve loppuu. Asiallinen hävittäminen tarkoittaa VJ:ssä, että operaattorin tuhoamia henkilötietoja ei pysty palauttamaan hävittämisen jälkeen ja henkilötietojen tietoturvallisuus ei vaarannu niiden tuhoamisen yhteydessä (Salminen 2009, 67).

Viestintäpalvelun käyttäjällä on tarkastusoikeuden (26§) perusteella mahdollisuus tarkastaa mitä häntä koskevia tietoja henkilörekisteriin on tallennettu tai tiedon, että häntä koskevia tietoja ei ole rekisterissä. Teleoperaattorin on kerrottava sekä tavanomaiset tietolähteensä että mihin tietoja käytetään ja kenelle niitä normaalisti luovutetaan. Mahdollisen automatisoidun päätöksenteon toimintaperiaatteista on

myös kerrottava. Näiden tietojen antamisesta operaattori saa periä kohtuullisen välittömät kustannukset kattavan korvauksen, jos edellisestä tietojen annosta on kulunut alle vuosi. Viestintäpalvelun käyttäjän tarkastusoikeutta on kuitenkin rajoitettu tietyissä tilanteissa ja niistä luettelo 27§:ssä. Teleoperaattori ei esimerkiksi kerro käyttäjälle kaikkia tallennettuja henkilötietoja, jos se haittaisi käynnissä olevan rikostutkinnan selvittämistä, joka kohdistuisi kyseiseen rekisteröityyn henkilöön (27§ 1 momentin 1 kohta).

VJ:ssä rekisterinpitäjänä toimiva teleyritys on korjaamisvelvoitteensa (29§) mukaan korjattava henkilötieto rekisteröidyn vaatimuksesta. Teleyrityksen tulee muutoinkin toimia oma-aloitteisesti virheettömien henkilötietojen takaamiseksi henkilörekisterissä. Teleoperaattorin on ilmoitettava tiedon korjauksesta tahoille joille virheellistä tietoa se on toimittanut, jos ilmoittaminen ei vaadi kohtuutonta aikaa ja ilmoittaminen on mahdollista.

4.2.4 Yleiset edellytykset henkilötietojen käsittelylle

VJ:n henkilötietojen käsittelyssä on muistettava, että käsittely on sallittua ainoastaan, jos henkilötietolain yleiset edellytykset täyttyvät. Jotta käsittely on yleisten periaatteiden mukaan mahdollista, on

- a) henkilötietojen käsittelyyn saatu lupa rekisteröidyltä yksiselitteisellä suostumuksella
- b) henkilötietojen käsittelyn oltava osa toimeksiannon tai sopimuksen täytäntöönpanoa, jossa rekisteröity on osallisena
- c) käsittelyn oltava tarpeen rekisteröidyn elintärkeän edun suojaamiseksi
- d) siitä oltava säädetty laissa tai johdettavissa lain määraamistä tehtävistä tai velvoitteista
- e) rekisteröidyllä oltava asiakas- tai palvelusuhde, jäsenenä tai muu verrattavissa oleva asiayhteys rekisterinpitäjän toimintaan. (Ns. *yhteysvaatimus*.)
- f) käsittelyssä oltava kysymyksessä taloudellisen yhteenliittymän asiakkaita tai työntekijöitä koskevista tiedoista ja näitä käsitellään kyseisen yhteenliittymän sisällä
- g) käsiteltävien tietojen liityttävä henkilön asemaan, tehtäviin ja niiden hoitoon julkisyhteisössä tai käsiteltävät tiedot liittyvät elinkeinoelämässä kuvaaviin

yleisesti saataviin tietoihin ja näitä tietoja käsitellään rekisterinpitäjän tai sivullisen turvaamiseksi tai

h) henkilötietojen käsittelyyn saatu lupa tietosuojalautakunnalta.

Tietosuojaa suunniteltaessa on hyvä muistaa, että lain edellytyksistä voidaan poiketa, jos tietosuojalautakunta myöntää laista poikkeamiselle poikkeusluvan. Edellä luetellusta henkilötietojen käsittelyn edellytykset listauksesta mainittakoon tarkemmin c- ja f-kohdat. C-kohta mahdollistaa matkapuhelimen käyttäjän tietojenkäsittelyn, jos esimerkiksi on perusteita olettaa käyttäjän olevan hengenvaarassa. F-kohta tarkoittaa, että yrityksen työntekijöiden tai asiakkaiden henkilötietojen käsittely on mahdollista yrityksen sisällä. F-kohdan kaltainen tilanne syntyy VJ:ssä, kun matkapuhelimen hallinta on oikeushenkilöllä. Tällaisessa tilanteessa matkapuhelimen viestilastan henkilötietojen käsittely on mahdollista lain yleisten edellytysten osalta, jos viestilista koostuu oikeushenkilön asiakkaiden tai työntekijöiden henkilötiedoista.

4.2.5 Arkaluonteisen tiedon ja henkilötunnuksen käsittely

Arkaluonteisia tietoja ei käsitellä VJ:ssä, jos ei ole lain edellyttämää syytä poiketa tästä käsittelykiellosta (12§). Laki kieltää arkaluonteisten henkilötietojen käsittelyn. Tällaisiksi tiedoiksi laki listaa seuraavat tiedot tai tiedot, joiden on tarkoitus kuvata näitä asioita:

- rodusta tai etnisestä alkuperästä
- henkilön yhteiskunnallisesta, poliittisesta tai uskonnollisesta vakaumuksesta
- ammattiliittoon kuulumisesta
- rikollisesta teosta, rangaistuksesta tai muusta rikoksen seuraamuksesta
- henkilön terveydentilasta sairaudesta, vammaisuudesta, häneen kohdistetuista hoitotoimista tai vastaavista
- henkilön seksuaalisesta suuntautumisesta tai käyttäytymisestä tai
- henkilön sosiaalihuollon tarpeesta tai hänen saamistaan sosiaalihuollon palveluista, tukitoimista ja muista sosiaalihuollon etuuksista. (11§.)

VJ:ssä arkaluonteisten tietojen käsittely on mahdollista, jos viestintäpalvelun loppukäyttäjä antaa nimenomaisen suostumuksensa arkaluonteisen tiedon käsittelylle. Esimerkiksi asiakasrekisteri voisi sisältää tiedon asiakkaan vakavasta

kuulovammasta, joka on syytä huomioitava asiakaskommunikaatiossa. Tällöin asiakaskommunikaatio voitaisiin hoitaa pääasiassa postitse.

Mobiilin viestintäpalvelun käyttäjän henkilötunnusta saa käsitellä rekisteröidyn yksiselitteisellä suostumuksella, laissa säädetyn tehtävän suorittamiseksi, käyttäjän tai operaattorin oikeuksien velvollisuuksien toteuttamiseksi, tieteellistä tutkimusta tai tilastointia varten. Henkilötunnuksen käyttöä VJ:ssä on käsitelty myös kappaleessa 4.2.3, jossa on esimerkki miten henkilötieto auttaa henkilötietojen virheettömyysvaateen toteuttamisessa.

4.2.6 Seuraamukset

Henkilötietosuojaan liittyvissä rikkomuksissa rekisteröidyllä on itsenäinen oikeus rikostutkinnan käynnistämiseksi (Salminen 2009, 117). Tämä lisäksi tietosuojavaltuutettu tai tietosuojalautakunta voivat asettaa tekemänsä päätöksen uhkasakon (HetiL 46§). Muita seuraamuksia tietosuojarikkeestä voivat olla vahingonkorvaus, sakko tai vankeustuomio (HetiL 47-48§; Tietosuojavaltuutetun toimisto 2001).

HetiL:n rikkomuksien seuraamuksissa sovelletaan usein muita lakeja, kuten uhkasakkolakia (1113/1990), vahingonkorvauslakia (31.5.1974/412) tai rikoslakia (RikosL 19.12.1889/39). HetiL:n eri pykälien rikkeistä ja niiden rikosnimikkeistä ja sovellettavista rangaistussäädöksistä on hyvä taulukkokuvaus lähteessä (Tietosuojavaltuutetun toimisto 2001, liite 1).

Tärkeimmät rikosnimikkeet henkilötietojen vastaisesta käsittelystä tai laiminlyönnistä ovat henkilörekisteririkkomus, josta voidaan tuomita sakkoa, ja rikoslain henkilörekisteririkos. Henkilörekisteririkoksesta tuomitaan sakkoon tai enintään yhdeksi vuodeksi vankeuteen (RikosL 9§). RikosL:ssa säädetään myös rekisteröidyn velvollisuuksista. Esimerkiksi tietyissä tapauksissa väärin henkilötietojen antamisesta viranomaiselle voidaan tuomita jopa kolmeksi vuodeksi vankeuteen (RikosL 7§).

VJ:ssä tapahtuvien rikkeiden kannalta operaattorin ja mahdollisen ulkopuolisen viestipalvelun tuottavan yrityksen on huolehdittava siitä, että rekisteritoiminnot ja

rekisterejä toteuttavat ATK-järjestelmät vastaavat lainsäädäntöä. Tämän lisäksi on huolehdittava, että palvelun tuottamiseen osallistuville työntekijöille on annettu asianmukaiset määräykset, ohjeet ja koulutusta lain vaatimusten noudattamiseksi. Jokaisen, joka osallistuu henkilötiedon käsittelyyn, on tehtäviensä mukaisesti noudatettava tietosuojavaatimusten mukaisesti annettuja säännöksiä ja ohjeita. Säännösten vastaisten menettelyjä arvioitaessa selvitetään, että miten yritysjohto on huolehtinut velvoitteistaan. Johto voi jopa vapautua tietosuojarikkomussyytteistä, jos se pystyy osoittamaan henkilötietojen käsittelyn olevan etukäteen suunniteltua ja ohjeistettua. Tärkeätä on, että rekisterinpitäjä puuttuu asianmukaisesti viipymättä viranomaissäännösten, -määräysten ja -ohjeiden vastaiseen menettelyyn. (Tietosuojavaltuutetun toimisto 2001, 124-131.)

4.2.7 Haasteita

Yhtenä henkilötietolakien kansainvälisenä haasteena on, että kansalliset lainsäädännöt eroavat toisistaan. Jopa EU:n jäsenvaltioiden ja pohjoismaiden tietosuojalainsäädännöt eivät ole yhdenmukaisia. Kansallisten tietosuojalakisäädäntöjen noudattaminen nostaa yritysten toimintakustannuksia. Yhtenäiset lait vähentäisivät erityisesti monikansallisten yritysten ylimääräisten kustannusten muodostumista, koska tällöin yrityksen tuotteet tai palveluprosessit eivät tarvitsisi maakohtaista räätälöintiä henkilötietosuojalainsäädännön vuoksi. VJ:n suunnittelu ja toteuttaminen yksinkertaistuisivat, jos henkilötietosuojalainsäädäntö olisi yhdenmukaista eri maissa. Viestintäpalvelun henkilötietosuojavaatimusten suunnittelu ja toteuttaminen on entistä haastavampaa, jos palvelun käyttäjäoperaattorien kohdemaat selviävät toteuttamisprojektin loppuvaiheissa.

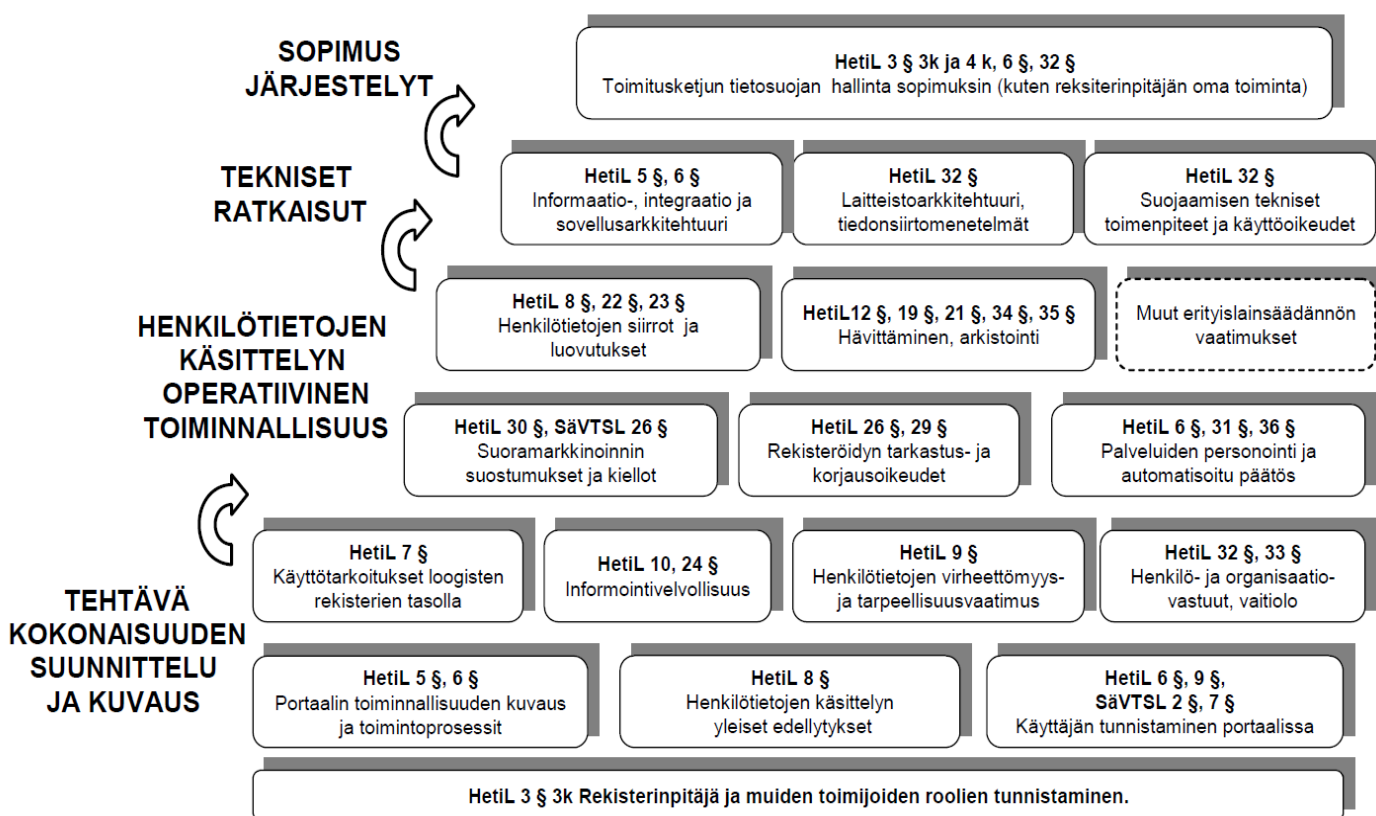
Kansalliset tietosuojalait houkuttelevat yrityksiä minimoimaan velvoitteitaan ja kustannuksiaan valitsemalla henkilötietojen käsittelytoimipaikoiksi sellaisia valtioita, joiden kansalliset tietosuojalait soveltuvat parhaiten heidän tarkoituksiinsa. Tämä optimointi on tunnettu nimellä *Forum shopping* (Salminen 2009, 48). Kansainvälisenä haasteena on valtioiden henkilötietolainsäädäntöjen yhdenmukaistamisprosessin eteenpäin vieminen. Nykyinen tilanne, jossa taloudellisia resursseja allokoidaan osittain sen mukaan missä maassa yrityksellä on suotuisimmat kansalliset henkilötietolait, ei ole tehokkain tapa käyttää taloudellisia resursseja. Taloudellisen

tehokkuuden kannalta on tehokkaampaa, että yritysten kohdemaan valinta tapahtuisi muilla markkinataloudellisilla perusteilla.

5 Henkilötietolain vaatimusten toteuttaminen

Tässä kappaleessa kerrotaan kootusti henkilötietolakiin liittyviä lähteitä ja ohjeita, joista on apua suunniteltaessa ja toteutettaessa viestintäpalvelun henkilötietojen käsittelyä. Henkilötietosuojan suunnittelu ja toteuttaminen vaativat systemaattista lähestymistapaa. VJ:n henkilötietosuojatehtävien toteuttamistehtäviä ja toteuttamisjärjestystä mietittäessä ovat avuksi myös sekä aiemmat kappaleet 3 ja 4 että kuva 5.

Suomessa käytännön apuja ja neuvoja tietosuojan toteuttamiseen saa tietosuojavaltuutetun toimistosta. Tarkempia ohjeita ja neuvoja on mahdollista saada tietosuojavaltuutetun toimistosta tekemällä ohjauspyynnön puhelimitse tai kirjallisesti (Tietosuojavaltuutetun toimisto 2009c, 8). Kuva 5 on tietosuojavaltuutetun toimiston (2007, kuva5) neuvovasta esitteestä kuinka henkilötietosuojan vaatimuksia huomioidaan portaalin suunnittelussa ja toteutuksessa. Sitä voidaan hyödyntää VJ:n toteuttamisessa, koska viestintäjärjestelmä on tietojen käsittelyltään osittain portaalin kaltainen. Muun muassa kummatkin järjestelmät sisältävät käyttäjähallinta- ja asiakasrekisterin, jotka sisältävät samankaltaisia henkilötietokäsittelytarpeita. VJ:n toteuttamistapauksessa kuvaa 5 voisi täydentää viestintäpalvelun liittyvillä vaatimuksilla, joita löytyy muun muassa SVTsL:stä. SVTsL:n vaatimuksista käsitellään kappaleessa 6 ja tässä kappaleessa pääpainona on HetiL vaatimusten toteuttaminen.

Kuva 5. Henkilötietosuojavaatimukset huomioivan suunnittelun ja toteutuksen etenemisjärjestys (Tietosuojavaltuutetun toimisto 2007, kuva 5).

Edellisestä kuvasta näemme, että tietosuojavaatimusten huomioiminen alkaa tehtäväkokonaisuuksien suunnittelulla ja kuvauksella. Toisena vaiheena on järjestelmän itse henkilötietojen käsittelyyn liittyvien lainkohtien vaatimusten mukaisten toteutuksien suunnittelu. Kolmantena asiana on se, että rekisterinpitäjän on huolehdittava, että tekniset ratkaisut toteuttavat henkilötietolain vaatimukset. Neljäntenä kohtana on varmistaa, että järjestelmän dokumentoinnit, prosessit ja sopimukset ovat henkilötietosuojan mukaisia. Asiaankuuluvan järjestelmän dokumentoinnin avulla rekisterinpitäjän on helpompaa todistaa järjestelmän toteuttavan lain edellyttämät vaatimukset.

Oheiseen listaan on koottu henkilötietojen käsittelyn suunnitteluun liittyviä neuvoja, joita voidaan hyödyntää henkilötietojen käsittelyä suunniteltaessa (Tietosuojavaltuutetun toimisto 2009c, 10):

- a) Määrittele keräämisen ja käsittelyn tarkoitus
- b) Määrittele käsittelyssä tarvittavat tiedot ja menettelyt
- c) Arvioi tietoturvariskit ja varmista tietoturvan vaatimusten toteutuskelpoisuus
- d) Tarkista edellisten kohtien käsittelyvaiheiden lainmukaisuus henkilölain ja erityislainsäädäntöjen suhteen
- e) Varmista tietojen laatu, virheettömyys ja että arkaluonteisia tietoja käsitellään lainmukaisesti
- f) Varmista henkilötietojen salassapitosäädösten mukainen käsittely kaikissa vaiheissa
- g) Varmista rekisteröityjen oikeuksien toteutuminen
- h) Luo rekisteriseloste ja pidä se saatavilla asiaankuuluviissa tilanteissa ja paikoissa
- i) Toimita tietosuojavaltuutetulle rekisteriseloste, jos laki vaatii tätä
- j) Huolehdi organisaation henkilötietojen käsittelyn vastuiden jaosta
- k) Huolehdi organisaation henkilöiden tarvittavasta henkilötietosuojakoulutuksesta ja organisaation asianmukaisten tietosuojaohjeiden saatavuudesta
- l) Seuraa ja tee korjaavia toimia tarvittaessa, jotta henkilötietokäsittely pysyy lainmukaisena jatkossakin
- m) Varmista, että henkilötietojen käsittely on valvottavissa ja että sitä valvotaan
- n) Määrittele organisaation sisäiset sanktiot ja sanktiot muille organisaation ulkopuolisille tahoille mahdollisten määräysten ja säännösten vastaisesta henkilötietojen käytöstä

Edellisen listan k-kohdassa ohjeistetaan, että organisaatiossa on huolehdittava henkilöstön asianmukaisesta koulutuksesta ja tietosuojaohjeistamisesta. Organisaation henkilötietosuojatietämyksen kasvattamisessa ovat avuksi tietosuojavaltuutetun toimiston dokumentit. Alla on lueteltuna aiheita henkilötietosuojaan liittyen ja rivin lopussa on viittaus aiheetta käsittelevään tietosuojavaltuutetun julkaisuun:

- o yleistä tietoutta henkilötietolaista (Tietosuojavaltuutetun toimisto 2009c)
- o kuvaus tietokonesovelluksen suunnittelusta ja toteutuksesta henkilötietolain mukaisesti (Tietosuojavaltuutetun toimisto 2007)

- neuvoja käyttäjälokeihin liittyen (Tietosuojavaltuutetun toimisto 2003)
- henkilötietolain keskeiset vaatimukset henkilötietojen käsittelyä ulkoistettaessa, tietojärjestelmiä verkottaessa tai niihin liittyvien sopimusten teon yhteydessä (Tietosuojavaltuutetun toimisto 2005)
- tietoa rekisterin pitäjille ja rekisteröidyille (Tietosuojavaltuutetun toimisto 2009d; Tietosuojavaltuutetun toimisto 2009e)
- ohjeita rekisteri- ja tietosuojaselosteiden täyttämistä (Tietosuojavaltuutetun toimisto 2009f)
- rekisteröidyn oikeuksista (Tietosuojavaltuutetun toimisto 2009g).

Liitteeseen 4 on kerätty ylimääräisiä tietolähdeviitteitä henkilötietosuojaan liittyen.

6 SVTsL:n vaatimuksia

Sähköisen viestinnän tietosuojalakia sovelletaan pääsääntöisesti yleisissä viestintäverkoissa tarjottavissa muun muassa viestintä- ja lisäarvopalveluissa, joten lakia sovelletaan työn VJ:ään (SVTsL 3§). SVTsL on erityislaki ja se täydentää HetiL:n säädöksiä. HetiL tulee sovelletuksi niiltä osin, joista ei ole toisin säädetty SVTsL:ssä. SVTsL tarkoituksena on turvata sähköisen viestinnän luottamuksellisuuden ja yksityisyyden suojan toteutuminen. Tämän työn pääpaino on henkilötietosuojalaissa, mutta tässä kappaleessa käydään läpi lyhyesti VJ:n kannalta lain merkittäviä kohtia liittyen tietoturvaan, viestinnän suojaan ja muita asioita. Seuraavaksi on listattu SVTsL pykälien sisältöjä ja tarvittaessa tulkittu, miten tämä liittyy tutkittavana olevaan viestintäpalveluun:

- a) VJ:ssä on huolehdittava, että viesti, tunnistamistiedot ja mahdolliset paikkatiedot pysyvät luottamuksellisina tietoina kaikissa tilanteissa, koska VJ:ssä lähetetyt viestit eivät ole tarkoitettu yleisesti vastaanotettaviksi. (2§)
- b) Jos viestintäpalvelun tarjoaja kertoo käyttäjälle ymmärrettävät ja kattavat tiedot teleoperaattorin käyttäjän puhelimeen tallennettavista tiedoista ja niiden käyttötarkoituksista, niin tällöin viestintäpalvelun käyttöä kuvaavien tietojen tallentaminen käyttäjän päätelaitteelle ja tietojen hyödyntäminen ovat mahdollisia. Tosin käyttäjällä on oltava myös mahdollisuus kieltää operaattorin edellä mainitut toimet. Tämä tarkoittaa, että viestintäpalvelun ongelmatilanteiden havaitseminen ja selvittäminen helpottuu tapauksissa, jolloin käyttäjä on antanut kyseisen luvan

operaattorille. Tällöin käyttäjän laitteessa voi olla esimerkiksi tietoa epäonnistuneesta viestintätilanteesta. (7§.)

- c) VJ:ssä saa käsitellä tunnistamistietoja siinä määrin kuin se on tarpeen viestintäpalvelun toteuttamiseksi, käyttämiseksi ja tietoturvasta huolehtimiseksi. Tunnistamistietojen käsittely on sallittua vain teleoperaattorin palveluksessa tai sen lukuun toimivalle luonnolliselle henkilölle, jonka tehtävänä on palvelun laskutus, markkinointi, tekninen kehittäminen, tilastollinen analyysi, tiettyjen väärinkäyttötapausten selvittäminen, teknisen vian tai virheen havaitseminen. (9-14§.)
- d) VJ:ää tarjoavalla teleyrityksellä on velvollisuus säilyttää tietoja muun muassa matkaviestiverkon tekstiviesti- ja internetyhteyspalveluun liittyen (14 a § 2 momentti). 2002/58/EY ja 2006/24/EY 5 artiklan mukaisia tietoja säilytetään 12 kuukauden ajan viestinnän päivämäärästä. Huomioitavan arvoinen seikka on, että säilytysvelvollisuus ei koske viestin sisältöä, jos erikseen ei ole määräystä viestidatan säilyttämiseksi. Tällainen määräys voi tulla kyseeseen yksittäisen tutkittavana olevan rikoksen selvittämiseksi (14 b §). Teleyrityksen on tallennettava tunnistamistietojen käsittelystä vähintään käsittelyn ajankohta, kesto ja käsittelijätiedot. Näitä tapahtumatietoja on säilytettävä kaksi vuotta niiden tallentamisesta (15 §).
- e) Teleyrityksellä on velvollisuus huolehtia palvelujensa tietoturvasta. Tietoturva vaatimus koskettaa muun muassa VJ:n laitteiston ja ohjelmistojen turvallisuutta. Tietoturvaan liittyvät toimet suhteutetaan uhkien vakavuuteen, tekniseen kehitystasoon ja kustannuksiin (19§).
- f) Teleyritys ja lisäarvonpalvelun tarjoaja vastaavat 19§:ssä mainituista tietoturvasasioista kolmannen osapuolen osalta, joka on kokonaan tai osittain toteuttanut viestintäpalvelun.
- g) Viestintävirasto voi antaa määräyksiä palvelun tai tietojen säilyttämisen tietoturvasta (19§). Lisätietoja annetuista määräyksistä löytyy viestintäviraston (2009a) verkkosivulta.
- h) Teleyrityksellä on oikeus tietoturvan toteuttamisen nimissä muun muassa automaattisesti analysoida VJ:n viestejä, estää viestien vastaanottamista ja välittämistä ja poistaa automaattisesti viesteistä tietoturvaa vaarantavat tietokoneohjelmat (SVTsL 20§).

- i) Teleyrityksellä on velvollisuus ilmoittaa palvelunkäyttäjille palveluun kohdistuvasta erityisestä uhasta, uhan ehkäisyyn käytettävissä olevista toimista ja niiden todennäköisistä kustannuksista (21§). Lisätietoja aiheesta löytyy viestintäviraston dokumentista (2009b).
- j) Teleyrityksen on tarvittaessa tarjottava viranomaisille laissa säädettyjä tietoja. Viestintäpalvelun käyttäjistä voidaan toimittaa tietoja esimerkiksi pelastusviranomaisille ja poliisille (33-37§).

Valtioneuvoston asetuksella voidaan säätää säilytettävien tietojen tarkemmasta määrittelystä (SVTsL 14 a § 5 momentti) ja säilyttämisvelvollisuuden toteuttamisesta (SVTsL 14 b § 3 momentti). Viestintävirasto voi antaa tarkempia tietoja säilytysvelvollisuuden teknisestä toteuttamisesta (SVTsL 14 b § 4momentti). Teleyrityksen on säilytettävä määräyksestä viestien data yksittäisen tutkittavana olevan rikoksen selvittämiseksi (SVTsL 14 b §; pakkokeinolaki 4b §, 4 c §).

SVTsL sisältää määräyksiä pakkokeinoista (41 §) ja rangaistuksista (42 §), jos toimitaan lain tai velvoitteiden vastaisesti. Viestintävirasto ja tietosuojavaltuutettu voivat asettaa teleyritykselle uhkasakon tai uhan tehostamaan yritykselle asetettua velvoitetta. Sakkorangaistusmahdollisuudesta on säädetty 42 §:ssä. Vakavan rikkomuksen yhteydessä voidaan asettaa uhka toiminnan keskeyttämiseksi osaksi tai kokonaan.

VJ:n rekisterin toteuttamisen kannalta on tärkeätä tietää, että oikeat säilytysvelvoitteiden mukaiset tiedot tulevat tallennetuiksi esimerkiksi operaattorin viestitietokantaan ja asiakasrekisteriin (kuva 3). Viestintäviraston määräämät säilytettävät tiedot löytyvät liitteestä 5. Oikeiden säilytettävien tietojen lisäksi on tärkeätä huolehtia, että kyseiset tiedot säilytetään lain vaatiman 12 kuukauden ajan (14 a § 1 momentti).

SVTsL:n noudattaminen on teleyrityksille elinehto, koska lain noudattajättämisestä koituneet sanktiot voivat johtaa liiketoiminnan häiriintymiseen tai jopa keskeyttämiseen.

7 Pohdinnat

Globaaleilla markkinoilla toimiville kansallisten tietoturvalakien tunteminen ja kustannustehokas soveltamistaito projekteissa voi olla kilpailuetu muihin yrityksiin nähden, jos yrityksen tietämys on kilpailijoita parempi. EU:n alueella käynnissä oleva henkilötietoturvalainsäädännön harmonisoinnista huolimatta myös EU-maiden kesken on eroavaisuuksia näiden lakien osalta, joten eri maiden kansallisten tietosuojalakien välillä on pääsääntöisesti eroavaisuuksia. Teleyritykset arvostavat todennäköisesti sellaisia palvelun tuottajayrityksistä, joilla on kokemusta ja tietämystä teleyrityksen operointimaiden kansallisista tietoturvalainsäädännöistä. SVTsL:n mukaan vastuu viestinnän tietoturvasta kuuluu teleyritykselle ja lisäarvopalvelun tarjoajalle, joten teleyritys ja lisäarvopalvelun tarjoaja vastaavat palvelun turvallisuudesta tilaajille ja käyttäjille (SVTsL 19 § 3momentti). Jos useampi yritys tarjoaa lähes samanlaista palvelua samankaltaisilla ehdoilla, voi teleyrityksen uuden viestintäpalvelun toimittajan valinnan ratkaista yrityksen aiempi kokemus toimipaikkamaan lainsäädännön mukaisten palveluiden toteuttamisesta.

Palvelutarjoajan henkilötietorikkomuksiin suhtaudutaan mediassa kielteisesti, joten palveluntarjoajan julkisuuteen tulleet tietoturvarikkomukset heikentävät yrityksen brändin arvostusta. Nykyään yrityksen imago ja muut aineettomat omaisuudet muodostavat usein merkittävän osan yrityksen markkina-arvosta, joten tämänkin vuoksi tietosuojarikkeitä ja -rikkomuksia pyritään välttämään yritysmaailmassa.

Toinen mahdollinen kilpailuedun lähde ja samalla haaste liittyy viestintäpalvelun henkilötietosuojatoimintojen maakohtaiseen räätälöintiin. Tämä maakohtainen räätälöinti kasvattaa yrityksen palvelun tuotantokustannuksia, koska kansallisen lainsäädännön noudattaminen vaatii muutoksia ohjelmiin ja palveluprosessiin. Pienistä muutoksista voi koitua merkittäviä lisäkustannuksia, jos maakohtaisia henkilötietosuojamuutoksia ei huomioida palvelun suunnittelusta ja vaatimusmäärittelystä alkaen. Tällöin henkilötietosuoja-asiat tulevat huomioiduksi jo ohjelmistoarkkitehtuuria ja palvelukonseptia suunniteltaessa. Palvelun suunnitteluvaiheessa yrityksen aiemmasta tietoturvasoveltamiskokemuksesta on etua, koska mahdollisia hinnakkaita karikoita pystytään välttämään suunnitteluvaiheen ratkaisulla.

Tietosuojalainsäädännön mukaisten toimien laiminlyönti palvelun tuottamisprojektin alkupuolella lisää riskiä, että lain vaatimusten täyttäminen ei ole tehtävissä järkevällä hinnalla projektin myöhemmissä vaiheissa. Toinen realistinen riski on, että viestintäpalvelussa kerättyjä tietoja ei voida hyödyntää, koska lain mukaista suostumusta, esimerkiksi suoramarkkinointiin, ei ole saatu asiakkaalta, tai tehty henkilötietojen käyttötarkoituserittely (rekisteriseloste ja tietosuojaseloste) ei kata aiottua henkilötiedon hyödyntämistapaa.

Henkilötietosuojalain noudattaminen kannattaa ottaa huomioon yritysten projektinhallintamalleissa (Salminen 2009, 131), koska tällä tavalla vähennetään tietosuojarikkomusten riskiä projekteissa. Yrityksen sisällä määritelty tietosuojapolitiikka ja tietosuojaperiaatteet edesauttavat sitä, että tietosuojadokumentaatio projekteista on tehty asianmukaisesti ja täyttää lain vaatimukset (Salminen 2009, 129). VJ:ssä tietosuojadokumentaatioita ulkoisille intressiryhmille ovat muun muassa tietosuojaseloste, henkilötietosuojan yleiset periaatteet ja määräykset. Näiden lisäksi tietosuoja-asioita on huomioitava muun muassa sopimuksissa, kuten asiakkaan kanssa tehtyjen sopimusten käyttöehdoissa.

Yrityksien sisäisessä henkilötietosuojadokumentoinnissa kannattaa lähestyä tietosuoja-asioihin systemaattisesti, koska se helpottaa henkilötietojen käsittelyä liiketoiminnan prosesseissa ja tekee kommunikoinnista täsmällisempää. Yrityksen kannattaa huolehtia henkilöstönsä ja muiden henkilötietokäsittelyyn liittyvien ihmisten riittävästä tietosuojakouluttamisesta. Yritysten henkilötietojen käsittelyyn liittyvissä tehtävissä käyttöoikeuksien hallinnalla taataan paremmin se, että asiattomilla henkilöillä ei ole pääsyä henkilötietoihin. Käyttöoikeuksien antamisen lisäksi on tärkeää, että yrityksessä tietosuojaan liittyvät tehtävät ovat tiedossa ja jaettuna yrityksen ylimmästä johdosta lähtien sopiville henkilöille. Tietosuojavaltuutettu ensisijaisesti ohjaa ja neuvoo tietosuoja-asioissa, mutta hänen lisäksi suuremmissa yrityksissä on hyvä olla työntekijöiden tukena erikseen nimetty tietosuojavastaava (Salminen 2009, 127), jonka toimenkuvana on yrityksen sisäisistä ja ulkoisista tietosuoja-asioista huolehtiminen.

Nyt ja tulevaisuudessa urkintalait ja rikolliset toimet voivat mahdollistaa henkilötietojen laittoman hyödyntämisen. Joulukuussa 2009 astuu voimaan Ruotsin armeijan

urkintalaki (Pitkänen 2009a; Pitkänen 2009b). Tämän vuoksi henkilötietosuojan toteuttaminen käytännössä edellyttää sekä yksityishenkilöiden että yrityksissä työntekijöiden omaa harkintakykyä ja toimia. Henkilöiden on itse arvioitava mitä tietoja antaa ja heidän tulee itse selvittää mihin kyseisiä tietoja käytetään. Tarvittaessa henkilöiden on itse myös suojattava viestintäänsä esimerkiksi käyttämällä salausta sähköpostiviestinnässään. Muuttuvan lainsäädännön ja käytetyn teknologian vuoksi onkin tärkeää, että viestintäpalvelun tietosuoja-asioita arvioidaan yrityksessä säännöllisesti ja tarvittaessa tehdään tarvittavia tietoturvaparannuksia viestintäpalveluun.

8 Yhteenveto

Viestinnän henkilötietosuojan muodostavat useat lait, säädökset ja viranomais määräykset. Tässä työssä pääpainona olivat henkilötietolaki ja lain kohdat, jotka liittyivät tutkittavana olleeseen viestintäjärjestelmään. Työssä käytiin läpi sähköisen viestinnän tietosuojalain kohtia, jotka selvensivät muun muassa mitä henkilötietoja viestintäjärjestelmässä pitää tallentaa (esim. liite 5), jotta viestinnässä tulisi tallennetuksi viranomais määräysten mukaiset tiedot. Henkilötietosuojalainsäädäntö on kansallista lainsäädäntöä, joten monikansallisten teleoperaattoreiden on huomioitava kustannustehokkaasti kansalliset vaatimukset viestintäpalvelunsa suunnittelu-, toteutus- ja ylläpitovaiheessa.

Henkilötietosuojan toteuttaminen viestintäjärjestelmän toimitusprojektissa vaatii yritykseltä systemaattista lähestymistapaa kaikkien lainsäädännön kohtien huomioon ottamiseksi. VJ:n tietoturva-asioita on syytä arvioida säännöllisin väliajoin, jotta mahdolliset puutteet tulevat huomatuksi ja korjatuksi asianmukaisesti yritysten ja projektin toimintaprosesseissa. Suomessa viestintäpalvelun toteuttamisessa auttaa tietosuojavaltuutetun toimisto. Yritys, jossa kansallisten tietosuojalakien toteuttamisvaatimukset ovat integroituneet kilpailijoitaan saumattomammin ja kustannustehokkaammin palveluita tuottavaan projektitoimintaansa, omaa kilpailuedun saman alan yrityksiin nähden.

Henkilötietoturvalainsäädännöllä turvataan yksilöiden tietojen laittomalta ja asiattomalta käsittelyltä, mutta rikollisen toiminnan ja kansallisten henkilötietosuojalakien tarjoaman turvataso erilaisuuden vuoksi yksilöiden henkilötietoturvan

taso riippuu merkittävästi myös henkilön omasta asennoitumisesta ja toiminnasta. Nykyään viestintään liittyviä henkilötietoturvaohjeita saa runsaasti internetistä (Tietoturvapäivä-hanke 2009; Viestintävirasto 2009c; Viestintävirasto 2009d).

Tietosuoja-rikkomukset ja -vahingot aiheuttavat viestintäpalvelun tarjoajalle imago tappioita negatiivisen julkisuuden vuoksi. Lain mukaisesta henkilörekisteririkoksessa syyllinen voidaan tuomita vankeuteen jopa 2 vuodeksi. Yrityksissä on huolehdittava tietosuojaan liittyvien vastuiden asianmukaisesta jakamisesta organisaatioon ja huolehdittava, että yritys organisaationa on huolehtinut tietosuojaan liittyvistä vastuistaan, kuten henkilöstönsä ja muun henkilötietojen käsittelyyn liittyvän henkilöstön asianmukaisesta kouluttamisesta tehtäviinsä. Organisaation tietoturvasioiden hoitaminen koskettaa niin yrityksen toimitusjohtajaa kuin rivityöntekijää.

9 Lopuksi

Nyky päivänä henkilötietosuoja ja sähköisen viestinnän tietosuoja ovat sekä median että poliitikkojen ja kansalaisten kiinnostuksen kohteena, koska henkilötietosuoja pidetään oikeutena, josta ei haluta täysin luopua. Nyky päivän palvelutietoyhteiskunnassa henkilötiedon hyödyntämisen merkitys on kasvanut. Tulevaisuudessa kansalliset lainsäädäntömuutokset ja teknologinen kehitys osaltaan vaikuttavat siihen, että säilyykö yksityisyyden suoja nykyisenlaisena perusoikeutena vai höllentykö yksityisyyden suoja esimerkiksi kansallisen taloudellisen kilpailukyvyn parantamisen tai terrorismin torjunnan nimissä. Internetin käytön yleistyessä yksilöiden henkilötietosuojatase riippuu entistä enemmän muiden maiden henkilötietolainsäädännöistä, koska yksilön nauttima henkilötietosuojatase määräytyy verkossa käyttäjän hyödyntämän verkkopalvelun tuottavan yrityksen tai rekisterinpitäjän noudattamasta kansallisesta tietosuoja lainsäädännöstä.

Nyky päivän Suomessa henkilötietolainsäädännön noudattaminen on erittäin tärkeää yrityksille. Yrityksen asiakassuhteiden ylläpidossa on syytä huolehtia siitä, että asiakkaat eivät joudu kokemaan tietosuoja rikkeitä. Muutoin on vaarana, että yrityksen toiminta vaarantuu poislähtevien asiakkaiden tai viranomaisen asettamien toimintakieltojen vuoksi.

Lähdeluettelo

European Commission. 2009a. Commission decisions on the adequacy of the protection of personal data in third countries [verkkodokumentti]. [Viitattu 26.10.2009]. Saatavilla:

http://ec.europa.eu/justice_home/fsj/privacy/law/implementation_en.htm

European Commission. 2009b. Commission decisions on the adequacy of the protection of personal data in third countries [verkkodokumentti]. [Viitattu 26.10.2009]. Saatavilla:

http://ec.europa.eu/justice_home/fsj/privacy/thridcountries/index_en.htm

Helopuro, S., Perttula J., Ristola J. 2009. Sähköisen viestinnän tietosuojat. Helsinki: Talentum.

Ishaque, K. 2009. Fundamental Rights in The Holy Qur'an [verkkodokumentti]. [Viitattu 9.10.2009]. Saatavilla:

http://www.quran.org.uk/articles/ieb_quran_rights.htm#RTP.

Koraani. 2008. 5. painos. Helsinki: Basam Books [verkkodokumentti]. [Viitattu 9.10.2009]. Saatavilla: <http://www.islamopas.com/koraani/033.htm>.

Laurant, C. 2003. Privacy and Human Rights 2003: Overview [verkkodokumentti]. [Viitattu 9.10.2009]. Saatavilla:

<http://www.privacyinternational.org/survey/phr2003/overview.htm>.

Pesonen, P 2008. Viestintäoikeuden käsikirja. Helsinki: Edita Publishing.

Pitkänen, P. 2009a. Ruotsin valtiopäivät hyväksyi teleurkintalain muutokset. Digitoday. 15.10. [verkkodokumentti]. [Viitattu 29.11.2009]. Saatavilla:

<http://www.digitoday.fi/yhteiskunta/2009/10/15/ruotsin-valtiopaivat-hyvaksyi-teleurkintalain-muutokset/200921990/66> ja

Pitkänen, P. 2009b. Teleyhtiöiden varoitettava asiakkaitaan Ruotsin tiedustelusta. Digitoday. 27.11. [verkkodokumentti]. [Viitattu 29.11.2009]. Saatavilla: <http://www.digitoday.fi/tietoturva/2009/11/27/teleyhtioiden-varoitettava-asiakkaitaan-ruotsin-tiedustelusta/200924658/66>

Prättälä, K. & Ahvenainen, K. 2005. Kuntien www-tiedottamisesta ja henkilötietojen käsittelystä, Kuntaliiton 1.9.2005 Eduskunnan oikeusasiamiehelle antama lausunto, dno 820/90/2005.[Viitattu 17.11.2009] Saatavilla: http://www.kunnat.net/k_perussivu.asp?path=1;29;63;376;76228;86813;87632.

Salminen, M. 2009. Tietosuoja sähköisessä liiketoiminnassa, Helsinki:Talentum.

Suomen markkinatutkimusliitto Ry. 2003. Tietosuoja mielipide- ja markkinatutkimuksessa. 17.12. [verkkodokumentti]. [Viitattu 17.11.2009]. Saatavilla: <http://www.smtl.fi/index.php?id=3>

Suomen Tulli. 2009. Tuonti ja vientimaittain suuruusjärjestyksessä tuonti alkuperämaittain ja vienti määrämaittain, tammikuu-heinäkuu [verkkodokumentti]. [Viitattu 9.10.2009]. Saatavilla: http://www.tulli.fi/fi/suomen_tulli/ulkomaankauppatilastot/tilastoja/maatilastoja/liitteet/maatsuuruus/Maat_suuruus09_07.xls

TeliaSonera Finland Oyj. 2009. Rekisteriseloste – Soneran Tietoturvapalveluiden asiakasrekisteri [verkkodokumentti]. [Viitattu 21.11.2009]. Saatavilla: <http://support.partnergate.sonera.com/download/CA/Rekisteriseloste.pdf>

Tietosuojavaltuutetun toimisto. 2000. Ajoneuvon rekisterinumero, Tietosuojavaltuutetun kannanotto 4.5.2000, Dnro 344/45/2000 [verkkodokumentti]. [Viitattu 1.11.2009]. Saatavilla: <http://www.tietosuoja.fi/13732.htm>

Tietosuojavaltuutetun toimisto. 2001. Henkilötietolain seuraamusjärjestelmä, 9.2.2001 [verkkodokumentti]. [Viitattu 23.11.2009]. Saatavilla: <http://www.tietosuoja.fi/9123.htm>

Tietosuojavaltuutetun toimisto. 2003. Käyttäjälökin tietojen käsittely henkilötietolain mukaan [verkkodokumentti]. [Viitattu 2.11.2009]. Saatavilla:

<http://www.tietosuoja.fi/uploads/6ty78bp189atp.rtf>

Tietosuojavaltuutetun toimisto. 2004. Laadi tietosuojaseloste [verkkodokumentti]. [Viitattu 21.11.2009]. Saatavilla:

<http://www.tietosuoja.fi/uploads/pf3oq7or3mxmbxv.rtf>

Tietosuojavaltuutetun toimisto. 2005. Henkilötietojen käsittelyn ulkoistaminen, yhteiset tietojärjestelmät, verkottuminen ja niihin liittyvät sopimukset [verkkodokumentti]. [Viitattu 2.11.2009]. Saatavilla:

<http://www.tietosuoja.fi/uploads/h6u4adgta0.pdf>

Tietosuojavaltuutetun toimisto. 2007. Portaalitoiminnan suunnittelu ja toteutus, [verkkodokumentti]. [Viitattu 2.11.2009] Saatavilla:

<http://www.tietosuoja.fi/uploads/bi0ww.pdf>

Tietosuojavaltuutetun toimisto. 2009a. Kansainväliset normit ja ohjeet [verkkodokumentti]. [Viitattu 9.10.2009]. Saatavilla: <http://www.tietosuoja.fi/2000.htm>.

Tietosuojavaltuutetun toimisto. 2009b. Tietosuoja turvaa oikeutesi [verkkodokumentti]. [Viitattu 9.10.2009]. Saatavilla:

<http://www.tietosuoja.fi/uploads/zg5sofwogs.pdf>.

Tietosuojavaltuutetun toimisto. 2009c. Ota oppaaksi henkilötietolaki [verkkodokumentti]. [Viitattu 2.11.2009]. Saatavilla:

<http://www.tietosuoja.fi/uploads/wvzmhffsvyrhb5.pdf>

Tietosuojavaltuutetun toimisto. 2009d. Tietoa rekisterinpitäjälle [verkkodokumentti]. [Viitattu 2.11.2009]. Saatavilla: <http://www.tietosuoja.fi/1698.htm>

Tietosuojavaltuutetun toimisto. 2009e. Rekisterinpitäjille ja rekisteröidyille [verkkodokumentti]. [Viitattu 2.11.2009] Saatavilla: <http://www.tietosuoja.fi/9122.htm>

Tietosuojavaltuutetun toimisto. 2009f. Rekisteri- ja tietosuojaselosteet

[verkkodokumentti]. [Viitattu 21.11.2009]. Saatavilla: <http://www.tietosuoja.fi/2584.htm>

Tietosuojavaltuutetun toimisto. 2009g. Tiedonsaantioikeus [verkkodokumentti].
[Viitattu 2.11.2009]. Saatavilla: <http://www.tietosuoja.fi/1675.htm>

Tietosuojavaltuutetun toimisto. 2009h. Erityislainsäädäntö [verkkodokumentti].
[Viitattu 8.11.2009]. Saatavilla: <http://www.tietosuoja.fi/27207.htm>.

Tietoturvapäivä-hanke. 2009. Tietoturvaopas. [verkkodokumentti]. [Viitattu
29.11.2009]. Saatavilla: <http://www.tietoturvaopas.fi>

Viestintävirasto. 2008. 53/2008 M. Määräys tunnistamistietojen
tallennusvelvollisuudesta [verkkodokumentti]. [Viitattu 22.11.2009]. Saatavilla:
<http://www.ficora.fi/attachments/suomiry/5yk2y1H7z/Viestintavirasto532008M.pdf>

Viestintävirasto. 2009a. Määräykset. Sivua päivitetty 18.11.2009 [verkkodokumentti].
[Viitattu 2.12.2009]. Saatavilla: <http://www.ficora.fi/index/saadokset/maaraykset.html>

Viestintävirasto. 2009b. 9 C/2009 M. Määräys tietoturvaloukkausten sekä vika- ja
häiriötilanteiden ilmoittamisvelvollisuudesta yleisessä teletoiminnassa,
[verkkodokumentti]. [Viitattu 28.11.2009]. Saatavilla:
<http://www.ficora.fi/attachments/suomiry/5hw8uQW3c/Viestintavirasto09C2009M.pdf>

Viestintävirasto. 2009c. Sähköisen viestinnän suojaaminen. Sivuja päivitetty 14.1.
[verkkodokumentti]. [Viitattu 28.11.2009]. Saatavilla:
<http://www.ficora.fi/viestinsuojaus/>

Viestintävirasto. 2009d. Ohjeita viestinnän salaamiseen. Sivuja päivitetty 14.1.2009
[verkkodokumentti]. [Viitattu 28.11.2009]. Saatavilla:
<http://www.ficora.fi/viestinsuojaus/pages/ohjeita.html>

LIITTEET

LIITE 1 – Määritelmät

Alle on koostettu lista työssä käytetyistä termeistä ja niiden määritelmät. Osa termeistä on määritelty HetiL 3§:ssä.

Forum shopping on toimintatapa, jossa rekisterinpitäjä valitsee toimipaikoikseen valtioita, jotka ovat heidän toiminnalleen optimaalisia.

Fyysinen rekisteri toimii tiedon fyysisenä tiedon säilytyspaikkana ja lähteenä esimerkiksi loogisille rekistereille. Fyysinen rekisteri voi olla esimerkiksi erillistä palvelua tuottava operatiivinen sovellus tai laskutusjärjestelmä.

Henkilötieto termi määritellään henkilötietolaissa luonnollista henkilöä koskettavaksi tiedoksi, merkinnäksi henkilön ominaisuudesta tai elinolosuhteitaan kuvaavaa merkintää, jotka voidaan kohdentaa tiettyyn henkilöön tai hänen kanssaan yhteisessä taloudessa eläviin.

Henkilötietojen käsittelyllä tarkoitetaan henkilötietojen keräämistä, tallentamista, järjestämistä, käyttöä siirtämistä, luovuttamista, säilyttämistä, muuttamista, yhdistämistä, suojaamista, poistamista, tuhoamista tai muita henkilötietojen käsittelyä.

Henkilörekisterillä tarkoitetaan käyttötarkoituksensa vuoksi yhteenkuuluvista merkinnöistä muodostuvaa henkilötietoja sisältävää tietojoukkoa. Tätä tietojoukkoa käsitellään osin tai kokonaan automaattisesti tai käsitelty tietojoukko on järjestetty kortistoksi, luetteloksi tai tavalla, joka helpottaa tietohakujen tekemistä ilman kohtuuttomia kustannuksia.

Käytännösääntö on toimialakohtainen rekisterinpitäjien toimia ohjaava normisto, jonka henkilötietolainsäädännön mukaisuuden on voinut tarkistaa tietosuojavaltuutettu.

Looginen henkilörekisteri on yritystoiminnan tiettyä tehtävää varten tarvittua henkilörekisteriä, jonka tiedot sijaitsevat mahdollisesti teknisesti erillisissä järjestelmissä ja fyysisissä rekistereissä. Yrityksen tiettyä liiketoimintaa varten voidaan muodostaa looginen henkilörekisteri.

Loppukäyttäjä on teleyrityksen tarjoaman viestintäpalvelun käyttäjä. Hän on sekä rekisteröity että puhelimen käyttäjä työssä tutkitussa viestintäjärjestelmässä.

Operatiivinen rekisteri sisältää tietoja, joiden avulla yritys kykenee tuottamaan liiketoimintansa mukaista palvelua asiakkailleensa. Muita käyttötarkoituksia voivat olla palvelun tai asiakassuhteensa sekä kehittäminen että ylläpitäminen.

Rekisterinpitäjä on yksi tai useampi henkilö, yhteisö, laitos tai säätiö, jota varten henkilörekisteri on perustettu ja joka oikeutetusti määrää henkilörekisterin käytöstä. Rekisterinpitäjän rekisterinpito voi olla myös lailla säädettyä.

Rekisteröity on henkilö, jonka henkilötieto on rekisteröity henkilörekisteriin.

Sivullinen on muu henkilö, yhteisö, laitos tai säätiö kuin rekisteröity, rekisterinpitäjä tai muu kuin kahden edellä mainitun lukuun henkilötietojen käsittelyä tekevä henkilö.

Suostumus tarkoittaa vapaaehtoista, yksilöityä ja tietoiseksi luokiteltua tahdon ilmaisua, jonka kautta rekisteröity antaa hyväksyntänsä henkilötietojensa käsittelylle.

Yhteisötilaaja, kuten yritys, on viestintäpalvelun tai lisäarvopalvelun tilaaja yhteisö, joka käsittelee viestintäverkoissaan käyttäjien luottamuksellisia, tunnistamiseen käytettäviä tai paikkatietoja.

LIITE 2 – Hahmotelma VJ:n asiakasrekisterin tietosuojaselosteesta

(Tietosuojavaltuutetun toimisto 2004, 5)

- Rekisterin rekisterinpitäjä on teleoperaattori X (*Kilpakujujuoksukuja 1, 012999 Kotka*). Yhteyshenkilönä toimii henkilö Matti Meikäläinen (*GSM: 123456, email: matti@x.com*) ja teknisestä toteutuksesta vastaa Juha Joutilainen. (*GSM: 123456, email: Juha@x.com*)
- Kerättäviä henkilötietoja käytetään XYZ viestintäpalvelun sekä tuottamiseen ja siihen liittyvien yhteydenottojen mahdollistamiseen että asiakassuhteiden ylläpitoon ja hoitoon
- Rekisteriin talletetaan seuraavat tiedot:
 - Asiakkaan nimi, syntymäaika, ammatti
 - Henkilön yhteystiedoista osoite ja puhelinnumero
 - Palvelun voimassaoloaika ja/tai tieto viestintäpalvelun kytkennästä
- Tietoja säilytetään asiakassuhteen jatkumisen ajan ja hävitetään tämän jälkeen asiallisesti lain mukaisesti. Henkilötietojen säilyttämisaika on asiakassuhteen aika, jolloin palvelu on voimassa. Tiedot hävitetään asiakassuhteen loputtua ja hävittäminen tapahtuu henkilölain 34§ mukaisesti
- Annettuja tietoja suojataan televerkoissa siten, että teleoperaattorin asiakaspalvelin, jossa asiakasrekisteri sijaitsee, on sekä fyysisesti että ohjelmallisesti suojattu ulkoisiltatietosuojauhilta. Fyysinen suojaaminen tarkoittaa, että asiakasrekisteritietokone on yhdistetty yrityksen verkkoon, josta ei ole yhteyttä yrityksen ulkopuoliseen verkkoon suoraan tai välillisesti. Ohjelmallinen suojaus tarkoittaa palomuurien ja analysointityökalujen käyttöä, joilla suojataan ja havaitaan tarvittaessa tietoverkon uhilta. Annetuista tiedoista syntyvää rekisteriä suojataan asiakastietokantatoteutuksen XXX-suojausmetodilla.
- Annetut yhteystietonne voidaan luovuttaa seuraaviin suoramarkkinointitarkoituksiin teleoperaattorin tarjoamiin palveluihin liittyen, elleste ole kieltänyt luovuttamista. Kielto mahdollisuus merkittävä rekisteröintilomakkeelle
- Tilajalla on oikeus tarkistaa itseään koskevat tiedot, oikeus virheellisen tiedon oikaisuun, oikeus kieltää antamiensa tietojen käytön suoramarkkinointiin tai muuhun vastaaviin tarkoituksiin.. Tämän lisäksi tilajalla on mahdollisuus turvautua henkilötietolain oikeuksiinsa. Tätä kohtaa koskevat pyynnöt osoitetaan Kalle Kivelälle
- Henkilötietolain 10 §:n mukainen rekisteriseloste on löydettävissä internet osoitteesta: www.x.com/PrivacyStatement

LIITE 3 – Hahmotelma VJ:nasiakasrekisterin rekisteriselosteesta

**REKISTERISELOSTE
Henkilötietolaki (523 /99) 10§
Laatimispvm: 21.1.2009**

1. Rekisterinpitäjä (tarvittaessa eli jos rekisterinpitäjällä ei toimi- paikkaa EU:n alueella, myös edustaja)	Nimi XX teleoperaattori, Y-tunnus: xxxx
	Postiosoite Postinumero Puhelin
	Käyntiosoite
2. Rekisteriasioita hoitava henkilö tai yhteyshenkilö	Nimi
	Puhelin
3. Rekisterin nimi	XYZ viestintäpalvelun asiakasrekisteri
4. Henkilötietojen käsittelyn tarkoitus	Rekisterissä olevia käyttäjän henkilötietoja käytetään viestintäpaluun liittyvän asiakassuhteiden ylläpitoon, hoitoon ja kehittämiseen, analysointiin, tilastointiin, viestintäpalvelun tuottamiseen, kehittämiseen, väärinkäytösten havaitsemiseen, ehkäisemiseen ja selvittämiseen. Käyttäjän henkilötietoja voidaan käyttää teleoperaattorin X tai sen yhteistyökumppanien markkinointiin.
5. Rekisterin tietosisältö	Rekisterin sisältämät tiedot käyttäjästä: <ul style="list-style-type: none"> - Palvelun käyttäjän nimet - Henkilötunnus - Käyttäjän osoite-, puhelinnumero- ja telefaxnumerotiedot - Käyttäjän organisaatio ja sen osoitetiedot, puhelinnumero- ja telefaxnumerotiedot - Käyttäjän sähköpostiosoitetieto - Käyttäjän verkkoyhteyden IP osoite - Muita mahdollisia tietoja käyttäjän ja hänen yhteyden yksilöimiseksi - Käytössä oleva(t) palvelu(t) - Palvelun käyttö- ja tapahtumatiedot - Muut tunnistautumistiedot (muun muassa salasanat, käyttäjätunnukset)

	<ul style="list-style-type: none"> - Lupa ja kieltotiedot muun muassa suoramarkkinoinnista - Muut käyttäjän ilmoittamat tiedot asiakassuhteen tai markkinointiin liittyvät tiedot <p>Käyttäjistä tallennetut tiedot voivat edellä mainituista tiedoista huomattavasti suppeammat. Asiakaspalvelutilanteissa yritys voi myös tallentaa puheluja tai muuta viestintää.</p>
<i>6. Säännönmukaiset tietolähteet</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Henkilöt itse - Teleoperaattori X:n muista rekistereistä - Väestörekisteri - Suoramarkkinointiliiton ylläpitämä kieltorekisteri ja muut vastaavat rekisteri
<i>7. Säännönmukaiset tietojen luovutukset</i>	<p>Tietoja voidaan lainsäädännön sallimissa ja velvoittamissa rajoissa.</p> <p>Henkilötietoja voidaan luovuttaa yrityksen sisällä asiakassuhteen hoitoon, palvelun personointiin, suoramarkkinointitarkoituksiin yhteistyökumppaneilleen, jos käyttäjä ei ole kieltänyt tietojensa tällaista luovuttamista. Käyttäjän suostumuksella tietoja voidaan luovuttaa teleoperaattori X:n yhteistyökumppaneille.</p>
<i>8 Tietojen siirto EU:n tai ETA:n ulkopuolelle</i>	<p>Rekisteristä ei luovuteta tietoja EU:n eikä ETA:n ulkopuolelle, jos se ei ole palvelun teknisen toteuttamisen vuoksi tarpeellista..</p>
<i>9. Rekisterin suojauksen periaatteet</i>	<p>A. Manuaalinen aineisto</p> <ul style="list-style-type: none"> - asiakasrekisterin tulostetut henkilötiedot säilytetään lukitussa paikassa <p>B. ATK:lle käsiteltävät tiedot</p> <ul style="list-style-type: none"> - Asiakasrekistereihin pääsee käsiksi vain tietyt nimetyt henkilöt - Asiakasrekisterin käyttämistä varten on henkilökohtainen tunnus ja salasana - Asiakasrekisterikäyttäjän salasanat vaihtuvat tietyn aikavälein - Suojataan ulkopuoliselta käytöltä palomuurien, salasanojen ja muilla teknisillä keinoin - Tietokannat sijaitsevat valvotuissa ja lukittujen ovien takana

LIITE 4 – Ylimääräisiä tietosuojalähteitä

Oheiseen listaan on kerätty muutamia internetlinkkejä, jotka sisältävät lisätietolähteitä tietosuojaan liittyen. Linkkejä on käytetty 8.11.2009.

Electronic privacy information center. Linkkilistaus tietosuojalähteistä.
http://epic.org/privacy/privacy_resources_faq.html

Tietosuojavaltuutetun toimiston linkit listaus
<http://www.tietosuoja.fi/26034.htm>

Yleiskatsaus tietosuojaan ja henkilötietoihin. Sisältää linkkejä muille sivuille
http://www.suomi.fi/suomifi/suomi/aiheet/laki_ ja_ oikeusturva/tietosuoja_ ja_ henkilotiedot/index.html

Euroopan Unionin henkilötiedodirektiivi 95/46/EY
<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31995L0046:FI:NOT>
http://en.wikipedia.org/wiki/Data_Protection_Directive

Sähköisen viestinnän tietosuojadirektiivi - <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32002L0058:Fi:NOT>

Euroopan ihmisoikeussopimus
<http://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1999/19990063>

Sähköisen viestinnän tietosuojalaki 16.6.2004/516 -
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2004/20040516>

Laki yksityisyyden suojasta työelämässä 13.8.2004/759
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2004/20040759>

Suomen markkinatutkimusliitto Ry:n tietosuoja- ja rekisteriselosteohjeita, painoituksena milipide- ja markkinatutkimukset
<http://www.smtl.fi/index.php?id=40>
<http://www.smtl.fi/index.php?id=41>

LIITE 5 – Viestien säilyttämisvelvollisuuden mukaisia tietoja

Viestintäviraston määräyksen mukaisesti (Viestintävirasto 2008) VJ:ssä teleyrityksen eli palvelun tarjoajan on säilytettävä seuraavia tietoja:

- 1) Puhelinverkon viestintäpalvelun käyttäjän jäljittämiseksi ja tunnistamiseksi tulee säilyttää: soittajan puhelinnumero, palvelun käyttäjän nimi ja osoite ja käyttäjän valitsema puhelinsiirtopalvelun puhelinnumero.
- 2) Ajankohdan ja keston määrittämiseksi: puhelun viestin alkamis- ja päättymisajankohta, viestin jättämisaikajankohta.
- 3) Käytetyn palvelun tunnistamiseksi on säilytettävä tieto käytetystä viestintäpalvelusta.
- 4) Käyttäjän ja vastaanottajan tunnistamiseksi tallennetaan heidän IMSI-tunnus (International Mobile Subscriber Identity), IMEI- tunniste (International Mobile Equipment Identity) ja ennalta maksetun anonyymien liittymien käyttöönottohetki ja -si-jainti. IMSI tunnus tarkoittaa kansainvälistä matkaviestintilaajan tunnusta ja IMEI puolestaan tarkoittaa kansainvälistä laitetunnistetta.
- 5) Matkapuhelimen sijaintitietoihin liittyen säilytetään: liittymän sijainnin ilmaiseva solutieto puhelinpalvelun alkamisajankohtana ja tukiasemien maantieteelliset sijaintitiedot solutietoihin liittyen.
- 6) Internet-yhteyspalvelusta säilytettävät tiedot ovat tilaajan ja käyttäjän käyttäjätunniste tai vastaava tunniste, internet-yhteyden aikainen dynaaminen tai staattinen IP-osoite, yhteyden alkamis- ja päättymishetket, yhteyttä ottaneen puhelinnumerotieto ja tieto käytetystä internet-puhelinpalvelusta